వీరాబాయి

రచయిత:
కవికోకిల, కవితావిశారద, ఉభయభాషాప్రవీణ
జి. జాషువకవి

పబ్లిషర్సు:
వేంకట్రామ అండ్ కో.
బెజవాడ - మద్రాసు

CI

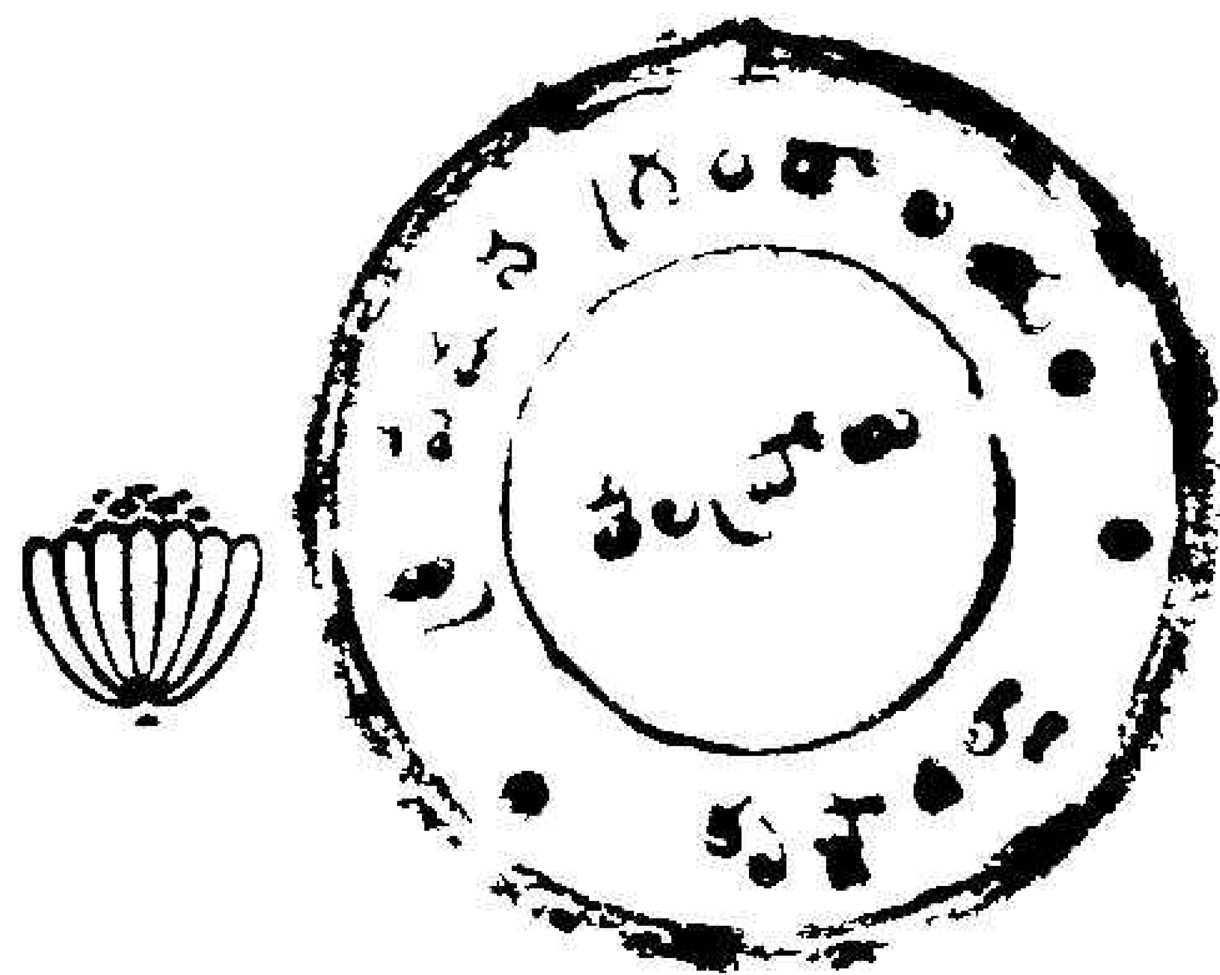
వీరాబాయి

[చరిత్రాత్మక నాటకము]

రచయిత:

కవికోకిల, కవితా విశారద, ఉభయ భాషాప్రవీణ

జి. జాషువ కవి.

పబ్లిషర్సు:

వేంకట్రామ అండ్ కో.,

బెజవాడ – మద్రాసు

1947

ప్రథమముద్రణము
౧౦౦౦ ప్రతులు
జనవరి 1947

వేంకట్రామ్ పవర్ ప్రెస్,
పవరుపేట :: :: ఏలూరు.

భూమిక

గుంటూరు బాలమిత్ర సమాజమువారి కోర్కెమీద నేనీ నాటకమును 1926 లో వ్రాసితిని. కారణాంతరములచేత ఆ సమాజము భిన్నాభిన్నమై పోయినది. ప్రదర్శనమున కెక్కక నిలిచిపోయి నేటికి దాదాపు ఇరువది వత్సరములయినది. ఈ మధ్యకాలమున నెందరో నాటకసమాజములవారు 'మాకిందు, మాకిందు, మేము ప్రదర్శింతు' మని నన్నడుగుచున్నను, తాత్సారముచేసి, తగిన నటకులకీయక మిన్నకుంటిని. అజ్ఞాతవాసము యిప్పటికి ముగిసిపోవుటయే హేతువు.

నాటకము చరిత్రాత్మకము. హిందూ ముస్లిం మైత్రిని మనస్సున నుంచుకొని నేనీ నాటకరచన కుపక్రమించితిని. ఉదయసింహుని హృదయేశ్వరి మీరాబాయి శౌర్య ప్రతాపము లిందు వర్ణితములు. కులమతద్వేష దూషితుడుకాని యక్బరుచక్రవర్తి గుణగ్రహణ పారీణత, బనబీరుని శత్రుసంహారదీక్ష, చిత్తూరురాజ్యనాశనార్థ మతడు పన్నిన పన్నాగములు, మంగళురాజును వివాహమాడి తనసర్వసమతా పవిత్రాశయాన్ని ప్రకటించిన మధురాదేవి శీలము వీలయినంతమట్టుకీ నాటకమున పోషించితిని. ప్రదర్శనానంతరమున గాని యిందలి గుణాగుణములు వ్యక్తములు కావు. నాకు నిర్వచనపద్యకావ్య రచనారజ్జువు మిక్కుటమగుటచేత దీని యనంతరాన వ్రాసిన తెరచాటునాటకము తక్క మరి నాటకాలను నేను వ్రాయలేదు. రసజ్ఞులయిన విమర్శకులు దీనికి వెల కట్టగలరు.

నా అంగీకారమును పొందక యెవ్వరును దీనిని ప్రదర్శింపరాదు. అట్లు ప్రదర్శించినవారిపై తగినచర్య జరుపబడును.

గ్రంథకర్త
జి. జాషువ.

పురుషులు

1. ఉదయసింగు
2. అక్బరు
3. రాజా మానసింగు
4. బనబీరుడు
5. అఫుజుల్ ఫజుల్
6. జయమల్లు
7. రాణా
8. మంత్రి

స్త్రీలు

1. వీరాబాయి
2. మధురాదేవి
3. కురంగి
4. లవంగి
5. నాగవల్లి

వీరాబాయి

ప్రథమాంకము

(సీను — బనబీరుని శయ్యామందిరము)

1వ రంగము

(బంధింపఁబడి వీరాబాయి మూర్ఛిల్లియుండును.)

వీరా:— (మూర్ఛతేరి దిక్కులుచూచుచు దుఃఖముతో) అయ్యయ్యో! నన్నెవ్వరు బంధించిరి? ఢిల్లీకిఁ బోవుదాన నిచ్చట కెట్లుడువచ్చితిని? నా బోయీలు, నా మేనాయు నేమాయె? కలగనుచుంటినాయేమి? (లేచి నలుదిక్కులు చూచి) హా! పరమేశ్వరా! నేను నిజముగా దుర్మార్గులకుఁ జిక్కితిని. ఇది యొక శయ్యామందిరము. నే నీ గృహము నుండి వెలువడు మార్గమేది? తలుపు లన్నియును మూయఁబడి యున్నవి. ఏమి యవమానము వాటిల్లునో! ఇది చిత్తూరునగరమో మరేమో? (సమీపమునఁ గల పటమును జూచి) ఇది కాముకుఁడగు బనబీరుని పడకటిల్లు. హా! హా! మనోహరా! ఉదయసింహా! నీ యర్థాంగికి సంభవించిన దీనదశ నీ వెఱుంగవుకదా? నన్నువలచి తెచ్చిన యీ జార శిఖామణి నన్ను బ్రదుక నిచ్చునా! (దుఃఖించి)నన్ను రక్షించి నా మానము కాపాడువారెవరు? కుమారా! రాణా! నీవు భద్రముగా నుంటివా. కాదు,

కాదు! నా కుమారుఁడును భర్తయును నా కింకలేరు. నేనేమి చేయుదును. (భగవంతు నుద్దేశించి) ఓ పరాత్పరా! అనపరాధుల కింత కష్టములను సృష్టించిన నీకు యశమో! గౌరవమో? (బాధ నభినయించి) అబ్బా! ముప్పిరిం బెనచిన యీ బంధకములు నన్ను తీవ్రముగా బాధించు చున్నవి. మహాభూతము వలె నెన్నఁడు లేని నిద్ర నాకు నేఁడేల దాపరించెను? అరిష్టకాల మాసన్నమగునపుడు శనిగాఁడు జీవి కన్నిదెసల తాండవ మాడుచుండును.

(బనబీరుఁడు ప్రవేశించును.)

వీరా:—(ఉలికిపడి) ఈ కవాటము తెఱచిన చప్పుడయినది. తొలుత నా దృష్టి పథమునఁ బడు వ్యక్తి పురుషుఁడో, స్త్రీయో!

బన:— (వీరాబాయిని జూచి స్వగతము) ఆహా! చిరకాలము నుండి నన్ను వేధించు నా యాశాదేవతకు నేఁడు గదా ప్రతిష్ఠ. సమర్థులగు నా భటులు ఢిల్లీ నౌరోజోత్సవార్థమై పోవు యీ వీరాబాయిని బంధించి తెచ్చి నాయింటఁ జేర్చిరి. చిత్తూరి రాచఱికమునకుఁ దోడీ సౌందర్యవతి నాకు లభించినచో స్వర్గభోగము నా దృష్టికి రేణు కల్పక మగును. (పలుకరించెదను.) దేవీ! నీసుందర స్వరూపము నకు బానిస యగుచున్న బనబీర సార్వభౌముఁడు నీ విలా సము నాశీర్వదించు చున్నాఁడు.

వీరా:—(తత్తరపడి లేచి తనలో) అకటా! యీ కాముకుఁడు నన్ను బలాత్కరించునా! (కోపముఖియై ప్రకాశముగా)

ఓరీ! ఛండాలుడా! దూరముగా నుండుము. లేసిచో నీప్రాణములు నీకు దక్కవు. మగనాలినగు నన్ను మాన భంగము చేయనెంచిన నీ కుత్సిత నుత్తరించుట కీ బంధక ములు ప్రతిబంధకము లగుచున్నవి.

బన:—(ఆశ్చర్యపడి తనలో) ఏమి! యీమె ధైర్యము. (ప్రకాశముగా) సుందరీ! కోపింపకుము. నేను నిన్నేమి యును జేయను. నీతో ముచ్చటించి నా యభిమతమును తెలియఁజేయుటకై నిన్నిటకు దెప్పించితిని.

వీరా:—దుర్మార్గుఁడా! నాతో ముచ్చటించు స్థలమంతః పురమా? సభర్తృకలతో పరపురుషుల కేకాంత సంభా షణ మేమి?

బన:—ఓ కాంతామణీ! నన్ను తూలనాడకుము. నేను సార్వ భౌముఁడను.

వీరా:—ఛీ! ఛీ! జారుఁడా! నిన్ను తూలనాడుటయే కాదు. ఈ బంధకములే లేకున్న నీనెత్తుట నోలలాడియుందును. నన్ను విడువుము. పురుషవేషముననున్న యో యాఁడు దానా! నీ సార్వభౌమత్వము మమ్ముబోటి పతివ్రతల మానభంగ ప్రయత్నమునకా యుపకరించుచున్నది?

బన:—రమణీమణీ! క్రీఁగంట గాఁగిలించి మీఁదట మాపిం చిన నా కింపుగా నుండును. కల్యాణీ! ఇటుచూడుము. ఈ పాపిష్ఠి యుదయసింహుఁడే నిన్ను వివాహమాడ కున్న నిక్కముగా నేనే నిన్నుఁ జేపట్టియుందును. నిన్ను నేను

పిన్ననాటినుండి కోరియుంటిని. ఈ యనురాగము క్రొత్తది కాదు. నీతండ్రి నన్నొకమారు మాయింటి కాహ్వానింపగా విందు గుడుచుచు పరిహాసముగా నిన్ను నా కిమ్మని యడుగ నెల నవ్వున బదులుబెట్టిన నీ వాల్గంటి చూపు టీటె నా యెదమ్మున గ్రుచ్చ లేదా? జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొనుము. ఆ వలపుగాయము మానినదనుకొంటివా? దిరిసెనపు బూవును బరిహసించునీ నెమ్మేని మార్దవమునకు, ముత్తెపు నీటివలె ముద్దుగురియు నీ విలాసమునకు నుదయసింహుండా పట్టభద్రుండు? పట్టభద్రుండే యగునుగాక. నన్ను వంటి యనాది బంధువున కొక్కగడియ భిక్షచేయు టనుచితమా? భిక్షుకుని యెడ నింత కఠినము బూనరాదు.

వీరా:—ఓరీ! నీ కాముక ధర్మములు గరితలకడ నుపదేశింపకుము. ఈ యవినీతి పాండిత్యమును వెల్లడించి యెన్ని కుటుంబముల కెసరువోయ నుంటివి? ఈ విషయము నా భర్త విన్నచో నీరక్తము ద్రావకమానడు.

బన:—(నవ్వి) ఏమేమీ? నీ భర్తయా! ఆ పిరికి యుదయసింహుండు. అవునుగాని పతివ్రతలమని చెప్పుకొను నీవంటి స్త్రీలు కేవలము బుద్ధిహీనలై యనర్హులగు భర్తలయందభిమానమును వదలక మాబోటి వీరుల నలక్ష్యముచేయుట నా కాశ్చర్యముగానున్నది. ఆ యుదయసింహుండు చంపువాడును నేను చచ్చువాడనా? కామినీ! నీకడ దీనాలాపము లాడినంతమాత్రమున చిత్తూరు రాజు నెంతలో వ్యర్థునిజేసితివి?

వీరా:—నీవు పరాక్రమవంతుఁడవే యగుదువుగాక. ఇందెవరి కావశ్యకము. నాపతి పిరికివాఁడా? ఆడుదానికి వెఱచి కట్లుకట్టించి తెచ్చిన నీవు ధీరుఁడవా?

బన:—ఏమంటివి? నీకు వెఱచి బంధింపలేదు. నీవు స్వహత్యకు బాల్పడెదవేమోయని.

వీరా:—ఆత్మహత్య చేసుకొనుటకు నే నబలనుగాను; సబలను.

ఉ. పాపుల రూపుమాపు ననవద్య పరాక్రమ పాండితీ సము
ద్దీపిణులీ చితోద్గడ సతీమణు నీవు నెఱింగి యుండు వీ
కాపురుష ప్రయత్నమున కై ఫలమిప్పుడ చూపుదాన నో
రీ పర కామినీహరణ! యించుక నన్ను వదల్చిచూడుమీ!

బన:— అట్లయిన వధింపుము. స్మరశిలీముఖములచే నగము చచ్చియేయుంటిని. ఆ కొదువ పూర్తిఁజేసి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము. (అని చేరబోయి) కట్లువిప్పవలెనా?

వీరా:—నీవు నన్ను ముట్టుకొనకుము.

బన:—సరే. ఓసీ, దాసీ! యిటురమ్మ.

(ఒకదాసీ ప్రవేశించును.)

బన:—ఆకట్లు విప్పుము. (దాసి కట్లువిప్పును)

బన:—నీవికపొమ్ము. (దాసి నిష్క్రమించును.)

బన:—అదిగో ఖడ్గము (అని తలవొగ్గును.)

వీరా:— (కత్తి నెత్తి నఱుకబోయి శాంతించి) ఛీ! ఛీ! మోహాంధుఁడయిన వీఁడు మిక్కిలి హీనతకు లోనగు

చున్నాడు. (ప్రకాశముగా) ఓ కాముక చక్రవర్తీ! నిన్ను కరుణించితిని యింతనుండి బుద్ధిగా ప్రవర్తింపుము.

బస:—(సంతోషమునభినయించుచు) ఓప్రణయలక్ష్మి! నీవే కరుణించినచో నాకు బుద్ధిరాకుండునా? ఒరులనాశింతునా? నీకీరాజ్యమునంతయును గట్టిపెట్టెదను. దేశముతోఁబాటు నన్ను బాలింపుము. నీపాద సంవాహనమున శరీరయాత్ర గడపికొందును. ఇప్పుడే నాకిరీటమును ధరించి నన్నుశాసింపుము. ఈదేహమునీయది, నీపై నీగ వాలనీయను. నీసౌఖ్య వైభవవాల్లభ్యార్థమె దివారాత్రులు తపింతును. ఈహేమ డోలికలనూగుచు, నీపూవుఁదోటల విహరించుచు నీయాన ర్ఘ్యమణి భూషలదాల్చి నానందకంధి నీదులాడుచు మహారాజ్ఞివగుము. నీసెలవైనచో నేటిరాత్రి నీపతిని ....

వీరా:—(మహాకోపమున) ఓరీ! ఏమనుచుంటివి? నాపతి నేమి చేయుదువు. కలుషకర్మరా! ఈమారుపలికిన నీ నాల్క శతధా భిన్నములుగాకపోదు. నీ రాచటెకము, నీసామ్రాజ్యము, నీయున్నత విభవము మానవతులకు తృణప్రాయములు. కరుణించితి నన్నపదమున కెంతవ్యాఖ్యానము వ్రాసితివి. దాసీకుల సంజాతుఁడవయిన నీకు రాజపదవి లభించుటచేఁ గన్నులు నెత్తికెక్కినట్లున్నది. జాగ్రత్త. (అనికత్తి సారించుచుండును.)

బస:—(రౌద్రమూర్తియై) ఆ నేనెంతబ్రతిమాలినను సాటి చేయక నోటికి వచ్చినట్లు ప్రేలుచుంటివి. ఓసీ నీకిపుడు దిక్కెవ్వరు?

ఉ. సామముచేత నాకిటవశంవదవయ్యెద వన్నయాసమై
నీముఖుసుం దురూక్తులు గణింపమిఁ గ్రొవ్వి తిరస్కరింతు వే
భామిని! చూడుమింక బలవంతముగాఁ బయికొందు వేడుకా
మ్మేమగఁడడ్డమో తెలుపవే గురుమీనవిలోచనీ మణీ!

(అని పైకిఁబోవ వీరాబాయికత్తి విసరుచు)

వీరా:—ఓరోరి! బనబీరుఁడా ఈమారుచచ్చితివి.

(తెరలో)

ఓరోరీ మాతృద్రోహి! అంబికా సమాన చరిత్రయగు మావీరాబాయినా నీవాసించితివి? నీయహంకారమును గుండమున వ్రేల్చెదను. నిలువుము. (అని తలుపులు పగులగొట్టి జయమల్లు ప్రవేశించును.)

బన:—(తత్తరపడుచు) మోసమువచ్చినది. నేనికఁ బాఱిపోయెదను. (పాఱిపోవును.)

(అవనికపడును.)

రెండవరంగము

(సీను - ఢిల్లీపురము నౌరోజోత్సవ రంగము)

(కురంగియను చెలికత్తెతో స్త్రీవేషధారియై అక్బరు ప్రవేశించును.)

అక్బ:—(దిక్కులు వెదకుచు) కురంగీ! నేటి యుత్సవమునకు జయపురాధీశ్వర పుత్రి మధురాదేవి వచ్చినదని తెలిసినది. నీనేర్పు నెఱపి యెట్లైనను యా లతాతన్విని నాకడకుఁ దేవలయును.

కుర:—చిత్రము, నేనుపోయివచ్చెదను. మీరిందుండుడు.

(అని పోవుచుండ)

అక్బ:—(పిలిచి) కురంగీ! యొక్కమాట; యిటురమ్మా. మాటలమధ్య పాదుషాయని పొరబాటున బలికెదవేమో? అవునుగాని పేరడిగిన నేమని చెప్పెదవు?

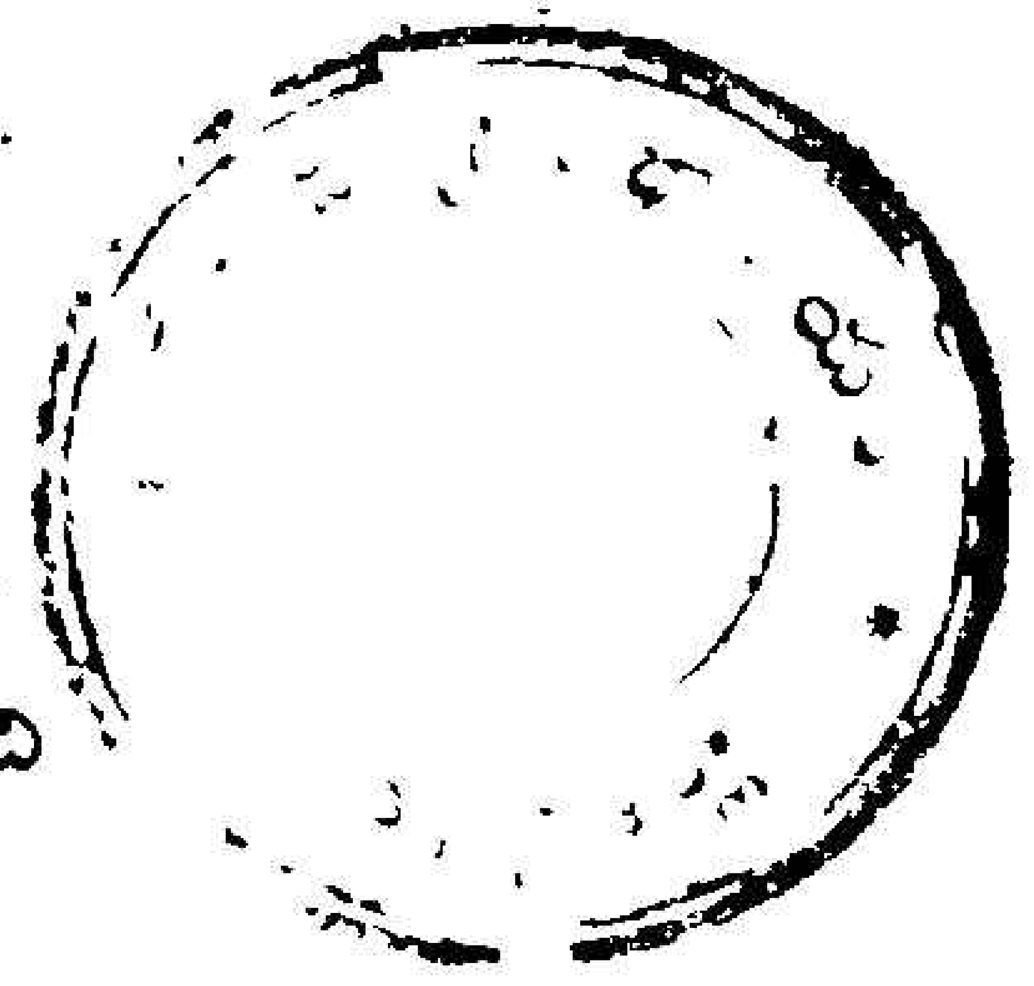
కుర:—మారాణిగారని చెప్పెదను.

అక్బ:—సరోజనీదేవియనియు నుత్సవదర్శనార్థమై దక్షిణదేశమునుండి వచ్చినదని చెప్పుము. పొమ్మా.

కుర:—సరే! (కురంగి నిష్క్రమించును)

అక్బ:—(తనలో) మొన్నటి యుద్ధమున జయపురపతి నాకుం బాదాక్రాంతుండై నాకుం గూతునిచ్చెదనని వాగ్దానమిచ్చె. ఈ వివాహము హిందూముసల్మానుల మైత్రి కెంతయు ననుకూలించును. ఈ హైందవ బాంధవ్యము నాకీర్తికి వన్నె బెట్టకపోదు. నా జీవన మనేకుల కాదర్శప్రాయమై నూతనజ్ఞాన జ్యోత్స్నఁ బ్రకాశింపఁజేయఁ గలదు. నేఁ డీ కన్యతో భాషించి హృదయమును బరీక్షించెదను. (తొంగి చూచి) అదిగో! అవచ్చెదునది మధుర; భళి! భళీ! కురంగీ! నీవేచమత్కారిణివి? ఓహో! ఈ ముగుదసోయగ మెంతరమణీయముగా నున్నది. ఈ రమణీమణిని నాకు బట్టపుదేవినిగా నొసంగనున్న సూర్యభగవానునకు సహస్ర నమస్కారములు.

ప్రథమాంకము

గీ. మరుని చిగురాకుఁగత్తిని మచ్చరించు
ముదితనెమ్మేని సౌందర్యమున జనించి
మా పరమపుణ్యవశత ఢిల్లీ పురానఁ
బారుచున్నది క్రొత్త లావణ్యగంగ.

నేనిట దాగియుండి యీయామెపలుకు లాలించెదను.

(అని యొకచోట నక్కియుండును.)

(కురంగి మధురాదేవితో ప్రవేశించును.)

కుర:—అమ్మా! మీరిందుండుఁడు. నేనుపోయి మాదేవిగారిని బిలుచుకొని వచ్చెదను. (కురంగివెళ్ళిపోవును.)

మధు:—(స్వగతము) ఆహా! యీ ఢిల్లీపుర వైభవంబు నేమని తలంతును. ఇదికదా హస్తిన. పాండవేయాది వీర భుజాభి రక్షణంబై, శ్రీకృష్ణ భగవానుని పాదవిన్యాసమునఁ బవిత్రవంతమై, వ్యాసకావ్యామృత వృష్టియందు మునిఁగితేలి భరతవర్షమునకు నిరంతరయశము నార్జించిన నగరరాజమును నేఁడుగదా కనులారఁ గాంచితిని. ఈ పుర పాలకుండగు నక్బరుచక్రవర్తి కడురూపవంతుఁ డనియు, శూరాగ్రేసరుఁ డనియు వినియుందును. మాతండ్రి నన్నీ జేని కీయనున్నాఁడట. చిత్తరువున నా మహానుభావునిం జూచుటాది నామనంబేలనో వానిపాయందు లగ్నమైనది.

అక్బ:—(వెడలివచ్చి) దేవీ! ధన్యుఁడనైతిని. (తిరిగి దాగియుండును.)

మధు:—ముఖాముఖంజూచు భాగ్యము లభింపదాయను నాస చేత నుత్సవదర్శన మిషచే నిటకుఁ జనుదెంచితిని. నాకా సుందరపురుషుని దర్శనమెట్లు కల్గును. ఎవరితోఁ జెప్పు కొందును. (కొంచెముతాళి) పరమ దయార్ద్రవుండగు పాదుషా నన్ను నిజముగా వివాహమాడినచో నా కేమి కొదువ? అవధిలేనిసౌఖ్య సామ్రాజ్యమును హాయిగా ననుభవింపఁగలను. కాని, యీ మతాంతర వివాహమున సాటిరాజన్య కాంతలలో నా కపకీర్తియని విచారించెదను. (తలయూచి) నిష్కళంక ప్రణయదేవత వధూవరుల నిరువురిని వశీకరించినపు డెక్కడిమతము? ఎక్కడి కులము? విద్యాకీర్తికాంతలు తమంతవలచి యక్బరుచక్రవర్తిని వెన్నాడి తిరుగుచుండ నే నేల వెనుదీయవలెను? అజ్ఞానవాదులగు పూర్వాచారపరాయణుల లెక్కచేయనేల? పురాణయుగమున నెన్ని వర్ణసంకర వివాహములు జరుగవు? (పారజూచి) అదిగో! కురంగి తనరాణింగొని వచ్చుచున్నది.

(అక్బరు కురంగులు ప్రవేశింతురు)

అక్బ:—ముద్దరాలా! నీవు జయపురాధీశ్వరుని కుమారితవుగదా?

మధు:—అవును. మీరు నన్నెట్లెఱుంగుదురు?

అక్బ:—(కౌగిలించుకొని) మధురా! ఎంతలో పెద్దదానవయితివి? నీవు మూడేండ్లదానవయి యుండగా నాపతితో

తీర్థయాత్రార్థమై పోయివచ్చుచు నేను మీయింటనొక వారము బసచేసితిని. అప్పుడు మీయన్న మానుసింగుఁ డే డేండ్లవాఁడు. నీవు నన్ను గుర్తింపజాలవు. మధురా! మీ జననీజనకులకు సేమమా?

మధు:—నేనిటకు వచ్చియుంటినని మీకెట్లు తెలియును?

అక్బ:—నేను నుత్సవమునకే వచ్చితిని. నేటి యుదయమున నీ మేనాబోయీలు మా కురంగితో ముచ్చటించుచుండ జయపురమను మాటవిని యందొకనిఁ బిలిచి నీరాకను వారివలనఁ దెలిసికొంటిని. మధురా! నాకొకముద్దిమ్ము. చిన్ననాఁడు నిన్నుమోసి ముద్దులాడినదానను నన్ను పరాయి పడంతినిగాఁ దలంపకుము. (అని కౌగిలించుకొని ముద్దు బెట్టుకొనును.) మధురా! నీకు వివాహమెప్పుడు నిశ్చయించిరి? ఎవరికిచ్చెదరు? నీపెండ్లినాఁడు నన్ను బిలువుమని మీతల్లితోఁ జెప్పితిని. నేనుతప్పక వచ్చెదను.

మధు:—(సిగ్గు నభినయించును.)

అక్బ:—మధురా! యిక్కడ నెవ్వరునులేరు. సిగ్గుపడకుము. నేనును నీకుఁ దల్లివంటిదానను. మధురా! చెప్పవా?

మధు:—అ...క్బ...రు......(అని గొణ్ణు గిల్లుకొనును.)

అక్బ:—(తనలో నవ్వుకొని కోపము తెచ్చుకొని) ఎవరికీ! అక్బరు చక్రవర్తికా? మహమ్మదీయునకా? అయ్యో! అయ్యో! యిదేమివింత? నాతో పరిహాసమాయేమి మధురా?

మధు:—అమ్మా! పరిహాసముకాదు వాస్తవమే?

అక్బ:—

ఉ. కొంకక యాలఁజంపితిని క్రూరతురుష్కులె రాచవారి వి
య్యంకులు నేటినుండి యకటా! యిదియెక్కడి చిత్రగాథ! యో
పంకజలోచనీ! ధరణిపై రసపుత్ర యశోంబురాశి ని
ష్టంకులు సేయ నీజనకుఁ డెక్కడదాపరమయ్యె నియ్యెడన్.

ఛీ! ఛీ! కులభ్రష్టవయిన నీతో భాషించుట మహా పాతకము (అని పోవుచుండును.)

మధు:—(తిరుగఁబిలిచి) అమ్మా! శాంతింపుము. నా యభిప్రాయమును పూర్ణముగాఁ దెలిసికొని మీఁదట కోపింపుము.

అక్బ:—తురక చుట్టఱికమేకదా? నీ యభీప్సితము.

మధు:—అయిననేమి?

అక్బ:—తురకవానిం బరిణయమయిన నీకు సాటివారిలో నపఖ్యాతిగదా? నీకేకాదు మమ్ముబోంట్ల కెల్లరకును తలవంపులుగదా!

మధు:—(తనలో) ఈమెకు నా నైర్మల్య హృదయ నిశ్చయమును వెల్లడించెదను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నీ పలుకులు నిక్కువములేకాని యీ వివాహ వ్యాజమున నేనొక నూతనధర్మమును లోకమున వెలువరించి కొండొక ఖ్యాతిని గడింతునని విశ్వసించుచున్నదాన. కాకున్నను అక్బరుచక్రవర్తి దయా గాంభీర్యపయోనిధి యనుటయు, పరాక్రమ గాంగేయుఁడనియు విన్నదాది నామనం బా

యసతో నేకీభవించినది. ఈ ప్రణయబంధమునుండి నేను తొలువడజాలను. దాచనేల! వినుము. శరీరములు దూరములయి యున్నను యొండొరుల కౌగిలించుకొంటిమి. ముద్దాడికొంటిమి. నిక్కముగా నేనాతనిదానను, చక్రవర్తి నావాఁడు. నీవంటి వెడగువాదుల బోధలకులొంగి మా జననీజనకులు నన్నుఁ దనకీయ తెగింపకున్నను నేనే స్వయముగావచ్చి పాదపద్మము లాశ్రయించెదను. నన్నడ్డు పెట్టువారెవ్వరు?

ఉ. ఆయన సార్వభౌముఁడు మతాంతరుఁ డేయగుగాక సంతత
న్యాయవిదుండు, సంగరధనంజయుఁడట్టి మహానుభావు న
న్యాయముగా తిరస్కృతి యొనర్పకుమమ్మ! సరస్వతీమనో
నాయకుఁడస్మదీయ వదనంబున వ్రాసినయంతతప్పునే?

అక్బ:—(తనలో)

ఆహా! యీయనవద్యగుణాకర, యీపవిత్రప్రణయవిగ్రహము, యీ యదంభతత్త్వ విద్యాకల్పవల్లిక నిక్కముగా నాసొమ్ము. ఈ జ్ఞానయోగినీలోచన ప్రపంచమున శుద్ధ సాత్త్విక తరంగిణులు ప్రవహించు చున్నవి.

సీ. కులమత ద్వేషము ల్ఘోరభూతంబులై
యొండొంటితోఁ బోరుచుండినపుడు
పరులసంపదలకోర్వని స్వాభిమానంబు
కారము మిరియాలు నూరునపుడు
అఘముకల్పనఁజేయు నపకారదేవత
స్వేచ్ఛగా రాజ్యము సేయునపుడు

కూటికై పడియుండు కుక్షింభరిత్వంబు
మితిమీరి తనువులమ్మించునపుడు
గీ. ధర్మదేవత మూడుపాదములుదునిగి
యొంటిపాదాననల్లాడు చుండినపుడు
ధరణి విజ్ఞానమునకెందు తావులేక
యీ సరోజాక్షి నిట్లాశ్రయించెనేమొ!

ఈమెపలుకులలోని సుధామాధుర్యము నన్నింకను విషము పరీక్షకు బురికొల్పుచున్నది. (ప్రకాశముగా) మధురా! నీ యపూర్వ నిర్మాణగాథాప్రపంచమున నాకు దిక్కు దోచుటలేదు. నీతో వాదించుటకును విరమించుటకును నాడెంద మీయకొనకున్నది. పోనిమ్మ యొకవేళ పాదు షాయే—నీవు ముమ్మారు ముద్దుగొన్న పాదుషా......

మధు:—(ఉలికిపడి జుఅజుఅఁజూచి) ఎప్పుడు ముద్దుగొంటిని అమ్మా! నీవు నన్నుడికింప సాగినట్లున్నది.

అక్బ:—ఇంతకుముందు నీవు చెప్పలేదా?

మధు:—ఓహో! అది నా హృదయ చుంబనము. దానిని ప్రత్యక్ష చుంబనముగా లెక్కచేయుచున్నావే?

కుర:—(జనాంతికముగా) ఈ వెఱ్ఱిపడుచున కింకను భ్రమ తొలంగనట్లున్నది.

అక్బ:—మధురా! హృదయమున ముద్దుగొన్నదానవు ప్రత్యక్షముగా నయిన ముద్దాడకుందువా? ఈ యుత్సవ కాలమున నదియును జరిగియే యుండును. ఏమో యెవ్వరెఱుఁ

గుదురు. ప్రయాసపడి ఢిల్లీకివచ్చినదాన వా రవంతకు వెనుదీయుదువా ?

మధు:—(తనలో) ఓహో ! ఈమె నన్ను మెల్లగా పరిహాస రంగమున బ్రవేశపెట్టుచున్నది. (ప్రకాశముగా) అమ్మా ! మీతో మర్మము విడిచి భాషించుటచేత నన్ను చులకన జేసితిరి. మీ ప్రసంగమునుబట్టి నాగుట్టు బయటబెట్టవచ్చిన టక్కరి రాచపడంతివలె తోచుచున్నది. కానిండు.

అక్బ:—(నవ్వి ముద్దుబెట్టుకొని) మధురా ! మీ తల్లిదండ్రులతో నాకుఁగల చనవున నింతగా మాటలాడ సాహసించితిని. నీ వేమనుకొనకుము. రేపు నేను లేని పెండ్లి నీకు జరుగునా ? నీ తల్లి నేనులేక నీ వివాహ ప్రయత్నము చేయునా ? మధురా ! యింతకుఁ బాదుషా దర్శనము లభించినదా ?

మధు:—ఈ స్త్రీ మండలమున నతని దర్శన మెట్లుగలుగును ?

అక్బ:—అట్లయిన నీ ప్రయాసము వ్యర్థమే ? మధురా ! నీ కొక యుపాయముఁ జెప్పెదను వినుము. ఈ కురంగిని ప్రార్థించినచో నీకాతని నెట్లయినఁ జూపఁగలదు.

మధు:—కురంగికెట్లు సాధ్యము.

అక్బ:—కురంగి నాదాసికాదు; పాదుషా దాసి.

మధు:—(కురంగినిబిలిచి) ఔనా ! మరి నాతో నసత్యమాడితివేమి ?

కుర:—అవునమ్మా! నే నసత్యము పలుకలేదు.

మధు:—సరోజినీ దాసి నంటివే ?

కుర:—అవును. ఇం దసత్యమేమున్నది. సరోజినీదేవి ఎవరను కొంటివి ?

మధు:—ఎవరు ?

కుర:—పాదుషా చెల్లెలు. మీ రీమె దర్శనముచేసిన పాదుషాను చూడనవసరములేదు. స్త్రీ పురుషభేదముతప్ప వీరిరువురు నొక్కరూపే.

మధు:—(విభ్రాంతిపడుచు తనలో) ఆహా! నేనెంతగా వంచింపఁబడితిని. ఈ పన్నుగడ పాదుషా కల్పితమో మరేమో తెలియదు.

ఉ. ఈమె పరాయిరాజహృదయేశ్వరిగాఁ దలపోసి మన్మనో
ధామమునందు గుప్తముగ దాచినమర్మము వెల్లడించి యే
మేమొవచించితిన్ హరిహరీ! యిపు డేమని తప్పుకొందు యీ
(కొంచెము సంశయించి)..
చామ, స్వరంబునందుఁ బురుషత్వ మొకింత తుళంగలించెడిన్.

కాకున్న నగ్బరుచక్రవర్తికిఁ జెలియండ్రు కలరా ?

(సరోజిని కురంగిచెవిలో నేమోచెప్పును.)

కుర:—(చేరవచ్చి) అమ్మా! ఈమాటలు నిజముగా విశ్వసించితివా? మాదేవిగారు పరిహాసమున కట్లనిరి గాని పాదుషాకు చెల్లెండ్రుగలరా?

అక్బ:—(సమీపించుచు) అయ్యో! పిచ్చిమధురా! నేను పాదుషాచెల్లెలును కాను (అని పట్టుకొనఁబోవ దూరముగా బోవు)

మధు:—నీ వెవరవైననుసరే! నన్ను ముట్టుకొనకుము.

అక్బ:—ముట్టుకొన్న నేమి?

మధు:—ఏమో నీచరిత్ర నాకు సందేహముగా నున్నది.

అక్బ:—మధురా! నన్నువిశ్వసింపవా! నావంక చూడుము.

మధు:—విశ్వసింపను.

అక్బ:—ముమ్మాటికి.

మధు:—ముమ్మాటికే కాదు, వేయిమారులకు.

అక్బ:—అట్లయిన నేనే పాదుషానైనచో నింతకుముందు జరిగిన కౌఁగిలింతలు, ముద్దులు నేమగును.

మధు:—స్త్రీలు పాదుషాలెట్లగుదురు?

అక్బ:—(నవ్వుచు) నీభువనమోహన సుందరవిగ్రహమునకు దాసుఁడై యక్బరు నిజముగా స్త్రీయేయయినాఁడు. (అని స్త్రీవేషమును ఊసివేయును.) మధురా! మరొక ముద్దిమ్ము.

(మధుర ఆశ్చర్యభీతియములతో నవ్వుచు నిష్క్రమించును.)

అక్బ:—కురంగీ! మనమిక పోవుదమురమ్ము.

(అక్బరు కురంగులు నిష్క్రమింతురు.)

మూ డ వ ర ం గ ము

(సీను—ఉదయసింహుని సభామందిరము)

(ఉదయసింహుఁడు, బేదునూరు జయమల్లుఁడు, మంత్రి, పీఠముల నలంకరించి యుందురు.)

ఉద:—బేదునూరు మహీతలేంద్రా! చిత్తూరు వీరులు నాకుఁ బ్రసన్నులై సమర్పించిన రాజ్యలక్ష్మికన్న దురాత్ముఁడగు బనబీరుని చేఁజిక్కిన నా సతీ మానసంరక్షణముచేసి నా కర్పించిన నీయుపకార ముత్తమోత్తమముగాఁ బరిగణించుచున్నాఁడ. నీకు నేను జన్మాంతముఁ గృతజ్ఞుఁడను. నేటికి నా చిత్తమున శాంతి నెలకొనినది. అభిమానధనులగు మన రాజ్యప్రజల కింపుసేయు సత్పరిపాలనమున కుద్యుక్తుఁడ నయ్యెదను. కాని ఢిల్లీ పురాధీశ్వరుండయిన యక్బరు చక్రవర్తి చితోడుపైఁ గన్నువేసినట్లు తెలియుచున్నది. కలనైనఁ దనరాజ్యమునకుఁ గీడుతలంపని మనపై నేనెపమున నెత్తిరాగలఁడు.

జయ:—పాదుషా ధర్మజ్ఞుఁడు. నిష్కారణముగా కయ్యమునకు నిలువఁడు. కాకున్న నా సేతుహిమాచల పర్యంత మహీమండలము నేకచ్ఛత్రముగాఁ బాలించు చక్రవర్తి యీ కొద్దిరాజ్యము నభిలషించునా?

మంత్రి:—మీరట్లనకుఁడు; రాజుల రాజ్యతృష్ణ కంతమెక్కడిది? స్వాధీనములుకాని రాజ్యములపై చక్రవర్తులకు వలపు మిక్కుటము.

ఉద:—(యోజించి) మంత్రీ! మరచితి. మరచితి. రాజ్యభ్రష్టుఁడయిన బనబీరుఁడుండలేదా? అతఁడీమధ్య ఢిల్లీకిఁ బోయెనని తెలిసినది. ఘాతుకమతియగు బనఁబీరుఁడు పాదుషా యీాస్సిత మీాడేరుట కేవేని వింత నాటకమును సృష్టింపఁ గలఁడు. మాాయా కల్పనమున నతఁడద్వితీయుఁడు.

జయ:—ఉదయసింహమహీపాలా! క్షమింపుఁడు. ఇది సిటికి ప్రసంగము. బనబీరుఁడు ఢిల్లీకిఁ బోయినం బోవనిండు. వేయిమంది పాదుషాలతోఁ గుట్రలుపన్నిన పన్ననిండు. సహస్రనేత్రములతో చితోడు సంరక్షణముచేయు మము బోటి వీరులుండఁగా! యేల యూరక యులికిపడియెదరు? అసంఖ్యసేనల కధిపతియగు నగ్బరునకోడి రాజ్యము నతని పాలొనర్పుమనియా మీా సందేశము.

సీ. కుంభరాణారాజ కుంభి నిర్భయలీల
కారాడి చన్న కాంతారసీమ
రసపుత్రరక్త వర్షములు కాల్వలుగట్టి
ప్రవహించినట్టి దివ్యస్థలంబు
పద్మినీదేవ్యాది భామామణుల నెల్ల
నాహుతిం గొన్నట్టి యజ్ఞభూమి
చెంగలించుచు భీమ సింగు సింగఁపుబిల్ల
గర్జిల్లియున్న సంగ్రామధరణి

గీ. శత్రురాజుల వదన దేశములమీాద
దృష్టినిల్పని ఘనపురంధ్రీలలామ
మిట్టి మనరాజ్యమునకు ముందెన్నఁడేని
లేని దుర్గతి నూహింపకో నరేంద్ర.

ఉద:—(తనలో) ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! కుంభరాణా సంగ రాణాది మహావీరుల భుజాస్తంభముల నెక్కిన చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి నీకు దీర్ఘాయువగును గాక! అట్టి వీరాధివీరుల వంశమున బిఱికిమానిసినయి పుట్టిన నన్నేల వరించితివి. ధీరుఁడగు జయమల్లుని వీరవాక్యములకు నా దేహ ముప్పొంగుచున్నది. ఇతనినింక నిట్టి ప్రసంగమున దించి వీని శౌర్యస్థైర్యములను బరీక్షించెదను. (ప్రకాశముగా)

జయమల్లా! నీవు పల్కినది వాస్తవమేకాని యెదిరి శక్తి సామర్థ్యములను మన మరయవలయునుగదా? అక్బరుం డఖండ ప్రజ్ఞానిధి. యొకపాటి రాజాతనిఁ గలన నోడింపఁ గలఁడా? ఈమధ్యఁ బాదుషా నెదిరించిన రాజన్యులు సామాన్యు లనుకొంటివా? వారిగతియేమయ్యె! పాదుషా మనపై కెత్తిరాకున్నఁ జెప్పఁజాలను గాని వచ్చినచో మన పని సున్న.

ఉ. సూర్యసమాన తేజుఁడగు జోదుసుమీ మొంగలాయిత్రేడు, దో
ర్వీర్యఖనుల్ జనూపతులు వెన్నిడ పారడు మేకపోతు గాం
భీర్యము స్వప్నమందుఁ దలపెట్టని నిశ్చల ధైర్యమందరా
షౌర్యులు బంటులట్టి విభవాఢ్యునితోఁ గలహంబు సెల్లునే?

నీ పడుచుదనం బక్బరుని సేనా విభవమును లెక్కసేయ కున్నది.

జయ:— (స్వగతము) అకటా! ఈపిఱికి రాజు నీశ్వరుఁడు చిత్తూరున కేల సమకూర్చె. ఈతని కతమున రసపుత్రుల

కెన్నఁడు లేని కళంకము వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఒకవేళఁ బాదుషా దండెత్తివచ్చినచో యీ భీరుని తోడిగాఁగలిగిన మా సరదారు లెంతని పోరఁగలరు. ఈశల్యసాంగత్యముతో మాయోధులు నిరుత్సాహులు గాకుందురా? శృంగార వీరసముల యవతారమగు వీరాబాయి వంటి పరమ పతివ్రత కీతఁడెక్కడ దాపరించెను. ఇతనితో ప్రసంగము కోపకారణము (ప్రకాశముగా) రాజా! సమర మాసన్నమయిన బలాబలసంపదలు వెలువడక పోవు. తమరు మట్టుకు విమతస్తవమును జాలింపుఁడు.

మంత్రి:— వీరుఁడా! రాజేంద్రునివాక్యములు శత్రుస్తవములు కావు. ఇవియును విచారణీయాంశములే!

జయ:—(కోపమునమంత్రితో) పొట్టకూటికై ముఖప్రీతి కొడి గట్టకుము. రాజ్యాభిషిక్తుఁడయిననాఁడే రాజుగారికి పిఱికి దయ్యమావహించినది.

ఉద:—ఔనౌను. నాకు నిజముగా పిఱికిదయ్యమేపట్టినది.

జయ:—ఏలినవారి సంశయమే ఫలించినచో;

ఉ. ఊపిరిగొంతులో నిలిచి యుండినఁజాలు మహీతలేంద్ర ఢి
ల్లీపతిసేనలన్నిటిని ! లీల చితోడ్గడ రాజ్యలక్ష్మిని
న్నిపరముంబొనర్చుటకు నేనొకరుండనెచాలుఁవాఁడ బా
హా పటిమంబు జెప్పికొన నన్యభవద్భయకారణంబుగాన్.

(అని నమస్కరింప నుదయసింహుఁడు పీఠముడిగ్గి కౌఁగిలించుకొని)

ఉద:—శూరాగ్రణీ! నీదేశభక్తికి మెచ్చితిని. నీవంటి విక్రమ గాండీవుల నెందరినో కని మన చిత్తూరు శాశ్వతకీర్తి నందు గాక! నీమనస్థైర్యమును బరీక్షించుట కట్లంటినిగాని పావనంబైన రసపుత్రవంశసంజాతుఁడనయిన నేను కయ్యమునకు వెఱతునా?

జయ:—పార్థివేంద్రా! అట్లయిన మారాజ్యము పూజ్యముగాక పోదు. నేను ధన్యుఁడను. మాతల్లి వీరాబాయి వీరపత్ని. చిరకాలార్జితమగు రసపుత్రుల కీర్తిడిండిమ మ్రోజరిల్లును.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

నాల్గవ రంగము

సీను—(అరణ్యము)

(దుఃఖముఖుఁడై బనవీరుఁడు ప్రవేశించును.)

బన:—కటకటా! నా వంటి మందభాగ్యుఁడు విశ్వప్రపంచమున మరియొకఁడు లేఁడు. పేదకు పెన్నిధానమువలె చిత్తూరు సామ్రాజ్యము నాకు లభించినపుడెంత మిడిసిపడితిని. సుఖదుఃఖములయందు పూర్వ పశ్చిమ పర్వతముల నధిష్ఠించితిని. (తాళి) అహా! ఎంత ద్రోహము. ఎంత కృతఘ్నత. నా యుప్పుపులుసు తిని నాకొంప కెసరుబోసిన పాషాణ హృదయులగు చిత్తూరు వీరుల మహాపకారము నీజన్మమున మరువగలనా? తడిగుడ్డతో నా కుత్తుక కురివేసి నన్నంతులేని విషాద పాతాళ గహ్వరమున

వ్రేలాడవేసి, యుదయసింహునకు పట్టముగట్టు దుష్ట
యత్న మీషణ్మాత్ర మెఱుఁగనైతిని. ఈ వేదనారథము
నన్నగాధకూపముల కీడ్చుకొని పోవుచున్నది. ఈ ప్రళయ
వేదనా జంఝామారుత మెట్లు శాంతించును. దీనికి
మార్గమేది? (తలయూఁచి) ఆ నీచుఁడగు నుదయసిం
హుని సపుత్రకళత్రముగా నిర్మూలించినగదా శాంతిం
చును. ఆ పాపిష్ఠి పన్నాదాయి నాఁటిరాత్రి యా రాజపశు
వును స్థలాంతరమున దాచకున్న నేఁడీ దుర్గతినాకురాదు.
ఓసీ! పన్నాదాయీ! చిరకాలమునుండి చితోడ్గడపాలనా
చక్రమును కౌశలముమెఱయ నడపుకొను నాకన్న
గవ్వకుఁగొఱగాని యుదయసింహునియందు నీకు దోఁచిన
సుగుణమేమీ? (పండ్లుగొఱికి) కానిమ్ము. దీనికి ప్రతీకా
రమే చేయఁజాలఁడా బనబీరుఁడు. (రాజునుద్దేశించి) ఓరీ!
యుదయసింహపశూ! నీ నెత్తురుబొట్టు నా లలాటమునఁ
దళుకొత్తుటకు, నీ ప్రాభవంబు నేటిపాలుచేయుటకు, నీ నగర
వైభవము భస్మరాసులలో నంతర్ధానమందుటకు, నీయంతి
పురమున భీమధూమము లుప్పతిల్లుటకు సమర్థంబయిన
యభేద్య మాయావ్యూహమును పన్నుటకిదే నీ గర్భ
శాత్రవుఁడు కంకణముఁ గట్టుకొనుచున్నాఁడు. నాహృదయ
మున భయంకరముగా ప్రజ్వరిల్లు పరాభవదవానలజ్వాలలు
నీ పౌరకాంతల యశ్రుధారా వాహినులగాని జల్లారవు.
చిరకాలమునుండి చిత్తూరురాజ్యసౌఖ్యమును సపుత్రమిత్ర
బాంధవంబుగా చూఱలాడు నన్ను మహారణ్యములపాలు

జేసితివి. నిర్దయుండవై నాచిత్తము నగల్చితివి. నా జీవన చరిత్రనేటితో నంతరించుగాక! సర్వలోకములు నన్నాచంద్రార్కము బ్రువ్వదిట్టుగాక! కాలయముఁడు నన్నగ్నిగంధక కుండములనిడి దహించుగాక! ఏమయినననగుగాక. కాక పోవుగాక, యొకవిషాద నాటకమునకు భరతవాక్యములు పఠింపవలె. హాహారావములు ప్రభవింపవలె! శత్రుక్షయముకావలె, నా కసితీరవలె! నాకింక రాజ్యమువద్దు, సౌఖ్యమువద్దు, గౌరవముతో నాకుఁబనిలేదు, అభిమానమునకు నాకుఁ గడుదూరము, ఆహారనిద్రలు నిమిత్తమాత్రములు, విశ్రాంతిఁ గోరను, నిక్కముగా నేటినుండి బనబీరుఁడు లేఁడు. ముమ్మాటికి లేఁడు. పూర్వము సార్వభౌముఁడయిన బనబీరుఁడిప్పుడు దాసుఁడు. నా హృదయసింహాసనమున ప్రతీకారదీక్షకుఁ బట్టము గట్టుచున్నాను. ఓ విరోధమా! నా మధురమోహన ద్వేషమా! నాపై రాజ్యముసేయుఁడు. ఈ మహోద్యమ స్యందన చక్ర సంఘట్టనమున నాకుమరణమే ప్రాప్తించుగాక. వెనుదీయను. వెనుదీయను (కొంచెముతాళి) నేను కృతార్థుఁడనగు మార్గమేమి? (విచారించి) భళి భళీ! చక్కనియూహ తట్టినది. జయపురరాజు ఢిల్లీచక్రవర్తికిటీవలఁబిల్లనిచ్చి చుట్టరికము నెఱపెనని వినియుంటిని. మానుసింగు సుల్తానుకడ సేనానాయకుఁడని వదంతి. ఉదయసింహుఁడు మానుసింగును దూషించి యగ్బరుని విరోధియగు మహమ్మదుఖానుతో చెలిమి చేయుచున్నట్లు మృషావిషయములను సృష్టించి

యమోఘమయిన విరోధమును రపులుకొల్పెదనుగాక.
ఇదియే నాయిష్టార్థసిద్ధికిఁ దగిన సోపానము.

సీ. చిత్తూరు సామ్రాజ్య సింహాసనము క్రింద
విషమాగ్ని శిఖ లుద్భవించువఱకు
యుదయసింహుని మేని ముదురు నెత్తురుజల్లు
బహుముఖంబులఁ జిందిపాఱువఱకు
రసపుత్రశుద్ధాంత రామామణులఘోష
శ్రుతిమార్గయుగళంబు జొచ్చువఱకు
పడఁతిమీరాబాయి పసుపుఁ గుంకుమ సిరి
పుస్తెతోఁ దెగి మంటమాయువఱకు

గీ. మృత్యుదేవత రణసీమ నెల్ల కడలఁ
బీన్గు పెంటలపైఁ దాండవించువఱకు
దాయమన్నీలకుత్తుక ల్ద్రోయువఱకు
నిశ్చయంబుగ నాకింక నిదురరాదు.

(నిష్క్రమించును.)

ప్రథమాంకము సమాప్తము.

ద్వితీయాంకము.

ఒకటవ రంగము.

సీను—(ఉదయసింహుని శయనాగారము)

(నిద్రించు భర్త పాదము లొత్తుచు వీరాబాయి శయ్యపై గూర్చుండియుండును.)

వీరా:—(స్వగతము) నేటికి మూడు దినములనుండి నా కుడి కన్నదరుచున్నది. దీన మా కేట్టివిపత్తు వాటిల్లునోయని హృదయము కలవర పడుచున్నది. ఓ పరమేశ్వరా! నీసంకల్పమున మా భావి పరిణామదశకు శరణ్యమగునది సుఖమో! దుఃఖమో!

సీ. పుట్టింపగలవు నిప్పుకల కుప్పలమంట
దరిలేని జలధి మధ్యంబునందు
కల్పింపగలవు మేఘములేని పిడుగుల
నవధిలేనట్టి బ్రహ్మాండమందు
కావింపగలవు చిక్కని సుధారసధార
కోడెత్రాచుల ముని కోరలందు
సృష్టింపగలవు దాక్షిణ్య పుణ్యగుణంబు
నలిగిన పురిటి బెబ్బులులయందు

గీ. తల్లి పిల్లలనడుమ నంతంబులేని
ఘోరతర విరోధము రవుల్కొల్పఁగలవు
చెలిమి చేయింపఁగలవు రక్షింపఁగలవు
యేమి చేయవు! నీచిత్త మెవ్వఁడెఱుఁగు.

ఎట్టి యాపదలకయిన నేను తల యొడ్డగలనుగాని నా ప్రాణనాథునకుగాని నీవొసంగిన యా యొక్క మొగ నలుసునకుగాని సంభవింపకుండఁ జేయుము. (భర్తనంకఁ జూచి) మన్నాథున కెంతలో నిద్ర పట్టినది. నేనిక శయనింతును.

(అని లేవబోవ)

ఉద:—(ఉలికిపడి లేచి) ఆ. ఆ. ఆ. చచ్చితి, చచ్చితి! ఓయీ నన్ను చంపకుము, నేననపరాధిని, అనపరాధిని.

వీరా:—(భర్తను కౌఁగిలించుకొని) నాథా! ఇదియేమి? భయపడకుడు. నేను నీ యర్ధాంగి నిందేయున్నాను.

ఉద:—(గడగడ వడకుచు దిక్కులు చూచుచుండును.)

వీరా:—మనోహరా! ఏమి ప్రమాదము? ఇది మన శయ్యాగారము. ఏమికలగంటిరి. అయ్యో! అయ్యో! ఇట్లువణకుచున్నా రేమి? (దేహమంటి) మేనముచ్చెమటలు చిమ్మినవి.

ఉద:—ప్రా—ణే—శ్వ—రీ, ప్రా—ణే—శ్వ—రీ.

వీరా:—నాథా! సెలవిండు, నీసతీమణి నిందేయుంటిని.

ఉద:—ఒకవ్యక్తి! నారొమ్ముపైఁ గూర్చుండి, "యోరోరీ! యుదయసింహా! యిదే కాచుకొమ్మ"ని పెద్ద బల్లెముతో నాగుండెలో పొడిచినట్లు కలఁగంటిని. నాకల వ్యర్థము కాదు. దీనికేమిగతి?

వీరా:—(తనలో) నాయపశకునమునకీ దుస్స్వప్నము దోహదముచేయుచున్నది. సహజముగా పిరికిమానిసి యగు నా యాత్మేశ్వరు నెట్లు ధైర్యపరపఁగలను.

(తెరలో)

ఉ. క్రూరములైన బాణములకుం బలిపెట్టెదరోరి నిన్ను నీ
వారిని వారి బంధుగుల రివాజులోచనుఁ డడ్డమైన, ని
ద్రారతినున్న నాయనుఁగు తండ్రిని దొంగవిధానఁ దాకి, దో
స్సారముఁ జూపవచ్చితివె ? చచ్చితివింక నళీక పౌరుషా.

(పైపద్యమును జదువుచు పట్టారాణా ప్రవేశించును.)

పట్టా:—ఓరోరీ! చోరుఁడా! రసపుత్ర సింహకిశోరము పట్టా రాణా నీప్రాణముల నపహరింపక మానఁడు. నేటితో నీ తల్లికి నీవు లేవు. (అని కోపదృష్టులు బ్రసరించుచుండ వీరాబాయి చేరవచ్చి)

వీరా:—నాయనా! ఇదేమిరా! నీవేల నిద్ర లేచితివి ?

రాణా:—అమ్మా! ఏఁడీ మాతండ్రినిఁ జంపవచ్చిన బాని సీఁడు? వానినిదే నాకరవాల సర్పమునకు మృష్టభోజనము గావించెదను. (వీరాబాయీ యుదయ సింహులు ముద్దు బెట్టుకొందురు.)

వీరా:—కుమారా! రాణా! ఇం దేవిరోధులును లేరు. మీ తండ్రి వీడకలగని పలువరించెను. మాకే ప్రమాదమును లేదు. నీవుపోయి పండుకొనుము.

రాణా:—చిత్తము. (అని రాణా నిష్క్రమించును.)

వీరా:—(తనలో) నానాథుని భీరుత్వవిచార మీవీరబాలునిచే దొలఁగింపఁబడుచు నాకింతశాంతి నెలకొల్పుచున్నందుకు భగవంతునకు నేను కృతజ్ఞను. (ప్రకాశముగా) మనో హరా! కలలు నిక్కమములుకావు. మీరిక శయనింపుఁడు.

ఉద:—కాదు కాదు ప్రేయసీ! ఇది మనకేదో యనర్థకల్ప నము చేయకపోవదు. నాకిపుడు బనబీరుఁడు స్మరణకు వచ్చుచున్నాఁడు.

వీరా:—(తనలో) కటకటా! ఈ పిరికి నాథ ర్తనువదలునట్లు లేదు. ఏమని ధైర్యము చెప్పఁగలను (ప్రకాశముగా) మనః కాంతా! బనబీరుఁడేమి చేయఁగలడు?

ఉద:—కుటిలచరిత్రుఁడగు వాఁడేదో మహాసంగ్రామముఁ దెచ్చి పెట్టఁజాలఁడా?

వీరా:—మనతోఁ బోరి గెలుచు రాజెవ్వాడు?

ఉద:—లేఁడా; అక్బరు.

వీరా:—ఆ పాదుషాకు మనమేమి కీడు చేసితిమి? వచ్చిన రానిండు.

చ. తలకరురాజపుత్ర సరదారులు పోరులకో నరేంద్ర! యు
గ్గలఁ పుఫిరంగిగుండ్లు చురకత్తులునూ మనవీరు లింతకు
న్వలపలదాపల న్నిలుముపట్టి విలాసముడిందియున్న బా
కులకశనంబు జిక్కైనను కొండు భయంబుఁ దొలంగుడాత్మలోన్.

ఉద:—(తనలో) ఆహా! ఈ సతీతిలకమున కున్నపాటి ధైర్యము నాకు లేదుకదా? ఛీ! ఛీ! యుదయసింహా! నీవువట్టి మంద భాగ్యుఁడవు. (ప్రకాశముగా) దేవీ! నీచిత్తదార్ఢ్యమునకు నేను ముగ్ధుఁడనగుచున్నాను. (అని కౌగిలించుకొనును.)

వీరా:—ప్రాణప్రియా! నాదొక ప్రార్థనకలదు. దయతో నంగీ కరింపుఁడు.

ఉద:—అవశ్యము చెప్పవలసినది.

వీరా:—మీరు సార్వభౌములరు. విశేషించి రసపుత్రకుల సంజాతులరు. రాజులకు పొంకమే భూషణము. పిరికి పదమును చెవినిబెట్టని మనరాచ కొలమునకు వన్నెదెచ్చి ధీరోదాత్తులరగుడు. నన్ను వీరపత్నినిం జేయుడు.

ఉద:—ప్రేయసీ! యెంతబేలవు. నాభయము నిజమని విశ్వ సించితివా? నిన్ను బరీక్షించుట కట్లంటిని. సమరసింహ ము లనం దగినక్షత్రియ యోధులకునికిపట్టయిన చిత్తూరున కధినాథుండనై నీవంటి వీరవనిత కాత్మేశ్వరుండనై వజ్ర కిరీటధారణముజేయు నేనా యుద్ధమునకు వెఱచువాడను వినుము.

ఉ. ఆలముసేయ నగ్బరు ధరాధిపుఁడొక్కఁడ కాడు శత్రుభూ
పాల సహస్రమొక్కపరిఁ బైకొనివచ్చిన భండనోర్విఁ గీ
లాలతరంగిణు ల్జలజలం బ్రవహింపఁగ వచ్చి పంచబం
గాళ మొనర్తు సేనలను గంధగజేంద్ర సమానగామినీ!

వీరా:—(నమస్కరించి) నేనిపుడు నిజముగా వీరపత్నిని. తెలి యక యూహించిన నా యవివేకమును క్షమింపుడు.

ఉద:—దేవీ! మనమీ యరిష్టభంజనార్థ మీశ్వరపూజజేసి వత్తము రమ్ము.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము

సీను - ఢిల్లీలో అక్బరుని సభామందిరము.

(అఫుజులుఖాను, రాజామానుసింగు, అక్బరు, పీఠముల నుందురు.)

అక్బ:—కవీంద్రా! నాకు దాయాదియగు మహమ్మదుఖానుఁడు పంజాబున హిందూయువతులను చెరబట్టుచు, దేవళముల బడగొట్టుచు, ప్రజాక్షోభము సేయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. నారాజ్యమున సర్వమానవ సమానత్వమే ప్రధానస్థానము నలంకరించవలె. ఎట్టివేళలందుగాని, యేకారణమునగాని మతద్వేషము నెఱపు నజ్ఞానికి ద్వీపాంతరశిక్షగా శాసించితిని. ఈశ్వరసృష్టియందు మానవులెల్లరు సమానులే. ప్రతివాని కగ్రస్థాన మీయఁబడినది. హీనుఁడు, ఘనుఁడను తారతమ్యమే ప్రళయజాడ్యములను బుట్టించు క్రిములు. ప్రజాసౌఖ్యమును గోరనిరాజు నిర్భాగ్యుఁడు. ఇతఁడునాకు ప్రతిపక్షులగు రాజులను రణమునకుఁ బురికొల్పుచున్నట్లు వినుచుందును. నాసత్పరిపాలనమునకుఁ గంటకమువలెనున్న వీనిని మట్టుపెట్టకున్న నాకీర్తికి భంగముఁ కల్గును.

అఫు:—సార్వభౌమా! "జ్ఞాతిచ్ఛేదన లేనకిమ్మ"'ని పెద్దలు పలుకుదురు. దీనికి భిన్నమేలకలుగును. నాటి పంజాబుయుద్ధమున దమరుచూపిన దయయే దీనికి హేతువు.

మాను:—(తనలో) సర్పమునకుఁ బాలుపోయ విషముగదా వృద్ధియగును?

అక్బ:—కవీ! నీవు రేపు సేనలతో పంజాబునకు బయలు దేరుము. మానసింగు నిన్ను వెంబడించును.

(తె ర లో)

రాజా! యొకరాయబారి ద్వారమున వేచియున్నాఁడు)

అక్బ:—(ఆలించి తనలో) ఈతఁడా దంఖానుఁడు పంపిన బంటు (ప్రకాశముగా) ఓరీ! లోన బ్రవేశపెట్టుము.

(ఒక తురకబంటు ప్రవేశించి నమస్కరించును.)

అక్బ:—ఓరీ! మాళ్వాప్రాంతమున నేమిరావార్త? జయ మెవరికి?

భటు:—సర్కార్, మన్కి జయం.

అక్బ:—బాజ్ బహాదూరు వశుఁడయ్యెనా?

భటు:—ఆరాజ్కి పట్టి బంది చేసినాం.

అక్బ:—ఆతని నేమేని హింసించిరా? మనవారు?

భటు:—లేదుసర్కార్. లేదుకాని,

అక్బ:—కాని ఏమిచేసితిరి?

భటు:—ఆ రాజ్ భార్యాకి అయ్యా కుషి చేసినాదు. దాన్కి అమ్మా కోపంచేసి హీసం తిని చచ్చిందిసర్కార్.

అక్బ:—(చెవులుమూసికొని) హరిహరీ! దుర్మార్గుఁడెంతపని చేసినాడు. ఆపతివ్రత నన్నెంత దూషించెనోకదా!

అపు:—(తనలో) తొలుతనుండియు నీ యాదంఖానుని స్త్రీ లోలతయే నేడీ పతివ్రతకు మరణము సృష్టించినది.

అక్బ:—(సేవకునితో) ఓరీ! స్త్రీల చెరపట్టరాదనికదా? నా శాసనము.

మాను:—(తనలో) కాముకునకు మేధాశక్తి యెక్కడిది.

భటు:—హో సర్కార్.

అక్బ:—ఓరీ! నీవుపోయి యామనుష్యుని బంధించి ఖైదుచేయుమని నా మంత్రితోఁ జెప్పుము. (భటుఁడు నిష్క్రమించును.)

అక్బ:—కవీంద్రా! ఇతడు శిక్షాపాత్రుఁడుగదా?

అప్పు:—అవునవు నితఁడు వధ్యుఁడు.

(ఒక సేవకుఁడు ప్రవేశించి)

సేవ:—సర్కార్ చిత్తూరునుంఁడి యొక సర్దార్ వచ్చినాడ్.

అక్బ:—నిరాటంకముగా ప్రవేశపెట్టుము.

(సేవకుఁడు నిష్క్రమించును. బనబీరుఁడు ప్రవేశించి)

బన:—(సభవంకఁజూచి తనలో) తగినసమయమున కేవచ్చితిని. ఇతఁడు జయపురాధీశ్వరుఁడగు మానుసింగునివలె గన్పట్టు చున్నది. ఇఁక నా మాయానాటకమును ప్రదర్శింతును. (అని రాజుకు నమస్కరించును.)

అక్బ:—ఓయీ! నీవెక్కడనుంఁడి వచ్చితివి?

బన:—అక్బరురాజా! మీకుఁ బాదాక్రాంతముగాక దివారాత్రులు మీ యభ్యుదయమునకు వేఁడి కన్నీరువిడుచుచు గర్వమునఁగన్నుగానక త్రుళ్ళిపడు చిత్తోడ్గడమునుంఁడి.

అక్బ:—(వెలుగుపడి తనలో) ఇతనిపలుకులు వినోదముగా నున్నవి. అవును. చిత్తోద్ధరణము నా యాశాలతకు చిగురించనిపుష్పము.

అఫు:—(తనలో) ఇతని ముఖమున పంచమహా పాతకములు వ్రేలాడుచున్నవి.

అక్బ:—ఆర్యా! నీ పేరేమి ?

బన:—సుల్తానులలామా! అదియే నన్నడుగకుఁడు. నేను చిత్తూరువాసిని. ఉదయసింహునికడ నొక యుద్యోగిని.

మాను:—(తనలో) ఈగాథ చిత్రముగానున్నది.

అక్బ:—మీరాక కేమి కారణము ?

బన:—ఏలినవారిపై నాకు గల యభిమానము.

చ. తురక కులంబునం బొడమి దుష్ట నరేంద్రుల కన్నుగట్ట, మ
ద్భరత ధరా పతివ్రతకు బంగరు భూషణమైన హస్తినా
పురి కధి నాయకుండ వయి, పూజ్యుఁడవైతివి సాహెబేంద్ర! నీ
కరుణకు దోసి లొగ్గుటకుగా జనుదెంచితి నాదరింపవే!

నేటికి ఢిల్లీనిఁ బాలించిన చక్రవర్తులలో మిమ్ము వంటి ధర్మాత్మకదృక్కు లేదు. మీరే యీఢిల్లీ రాజ్యలక్ష్మి కనురూపు లగు భర్తలు. మీభుజాస్తంభములకు భూర్యబ్దములు దీర్ఘాయు వగు గాక! మీ కతంబున జాతిమత ద్వేషములు నిర్మూలము లగుగాక! ఇట్టి మీ యనుగ్రహము నభిలషింపని వాఁడు దౌర్భాగ్యుఁడు, దౌర్భాగ్యుఁడు.

అక్బ:—సంతోషము. ఆర్యా! నాయందింత భక్తితాత్పర్యములుగల మీచరిత్ర వినవలయునని యాసపొడముచున్నది.

బన:—(తనలో) నా ప్రయత్నమున కంకురార్పణ మైనది. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నేనొక నిజముపేదను. నాచరిత్రమాట యటుండనిండు. ముందు నా వచ్చిన చరిత్ర వినుడు. తమవంటి ప్రభువులను జూచి గర్వపడవలసిన దానికి మారుగా మా భారతీయులు కొందరు లోలోనం గుట్రలు పన్నుచున్నారు. దూషించుచున్నారు. ఈ విషయములను ప్రత్యక్షముగాం జూచుచున్న నాకు దుర్భరముగా నున్నదని మనవి చేసికొనిన గదా నా కథను వినుపించుట.

అక్బ:—(సభవంక జూచి యాశ్చర్యముతో) అయ్యా! అట్టి ద్రోహు లెవరు ?

బన:—మీ రీమధ్య హిందూస్త్రీని వివాహ మాడితిరిగదా ?

అక్బ:—అవును. అయిన ?

బన:—(అనిష్టమును సూచించి) ఊఁ! పోనిండు. కుక్కలు మొఱగిన సింహమున కేల ? మఱొకసంగతి మహమ్మదుఖాను పంజాబులో ... (అనునంతలో)

మాను:—ఏమీ ? పాదుషా వివాహ విషయమును చెప్పరయితిరి ?

బన:—చెప్పెదను రవంత తాళుఁడు.

అక్బ:—ఏమి పంజాబువార్త ?

బన:—అతఁడొక మహాసైన్యముతో ఢిల్లీని డాకనున్నాఁడు. యీమధ్య నతని దండనాథుఁ డుదయసింహుని సహాయము గమ్మని కోరుచుఁ జిత్తూరున మూడుదినములు వసించె. ఆ రాజు మీపేరె త్తిన భగ్గున మండిపోవును. ఉదయ సింహుని కొలువున నగ్బరు చక్రవర్తి యని ఘనముగా పలికి మురిసికొను భాగ్యము మాకు లేదుగదా? దివారాత్రు లతనికి మొగలాయి రాజ్య ధ్వంసన యత్నములుగాక మఱొండు కార్యము లేదు. ఎవరో మానుసింగసి మీకు మఱంది కలఁడట గదా?

అక్బ:—అవును. అతడు మానుసింగు.

మాను:—(కోపముతో) ఆ మానుసింగు. అయిన.

బన:—(ముక్కువిరచి) పోనిండు. ఆ దూషణవాక్యము మీయెదుట వచించుటకు నాకు నోరురాకున్నది. ఛీ! ఛీ! యీ హిందూరాజులకు మీవంటి సత్పురుషులపై నింత ద్వేష బుద్ధిజనించుట చిత్రముగానున్నది.

మాను:—(తనలో) కావుననే యుదయసింహుఁడు మునుపటి వలె శుభకార్యములకు మమ్మాహ్వానింపఁడు.

అక్బ:—(పండ్లుగొఱికి మీసముడిగ్గి) ఏమీ! ఉదయసింహుఁడా! ఓరోరీ! కృతఘ్నుఁడా!

ఉ. నిండుమనంబుతోడ ధరణీధరు లన్యగుణంబుమానినా
పెండిలికేగుదెంచి సరవి న్ననుమన్ననజేయువేళ రా
కుండుట తెల్లమయ్యె నిటు లూరక కష్యము రేచినావు, నీ
గుండెలనిద్రపోవు ననుకొమ్ము తురుష్కవిభుండు భాండికా!

(మానుసింగుతో) మఱిదీ! మనకు చిత్తూరుముట్టడి యవశ్యకర్తవ్యము. (అప్పుజుల్ఫుజులునుజూచి) పండితోత్తమా! మానుసింగు నీవెంటరాఁడు. నీవు రాజాబీరుబనును సహాయముగాఁగొని మహమ్మదు నెదిరింపుము. నేను మానుసింగుతోఁ గలసి ముంజీతనిఁ బాకెదను.

బన:—(తనలో) బేష్! సుల్తానుగారికి చక్కఁగా పురి యెక్కించితిని.

అప్పు:—పార్థివేంద్రా! శాంతింపుము. నిజానిజములు తెలిసికొనిన మీఁదట కార్యమున కుపక్రమింపుఁడు.

బన:—(తనలో) పానకములోని పుడకవలె నీచుగడ్డపువ్యక్తి నాకెక్కడ దాపరించెను.

అక్బ:—(శాంతించి) అట్లయిన ప్రస్తుతాచరణీయ మేమి?

అప్పు:—రేపు సలీమునకు జననదిన మహోత్సవముఁ జేయుచున్నారుగదా? దానికాహ్వానించు నెపమున మానుసింగు వీరునిఁ జిత్తూరునకుఁ బంపుఁడు. సూక్ష్మగ్రాహియగు మానుసింగుఁ డచ్చటివారి ప్రయత్నములు చక్కఁగా గమనించి రాఁగలఁడు.

అక్బ:—ఔను. యిది సముచితాభిప్రాయము. (మానుసింగుతో) మఱిదీ నీవు రేపుదయమునఁ జిత్తూరునకుఁ బయనమైపోయి యుదయసింహుని సకుటుంబముగా నాహ్వానింపుము. కలహప్రయత్నములను గమనింపుము.

బన:—(తనలో) ఇంక నేనిటనుండరాదు. దీనికిందగినపన్నుగడ నిశ్చయింపవలెను. (ప్రకాశముగా) అక్బరు సార్వభౌమా! నాకిక సెలవిండు. నేనుపోయి వచ్చెదను. మరొకమారు తమ దర్శనముం జేసి నాదీనచరిత్ర వివరించెదను.

అఫు:—(తనలో) వీనికిదే యుద్యోగమై యుండును. ఉదయ సింహునికడ నుద్యోగ భ్రష్టుండై సంచరించు విప్లవకారకుండని సందేహింతును.

అక్బ:—ఓ సత్పురుషా! నీయుపకారము మరువంజాలను? మఱొకపరి తప్పక దర్శనమీయవలయును.

బన:—అవశ్యమువచ్చెదను.

అక్బ:—మీకు నేనీహారమును కృతజ్ఞతాసూచకముగా నీయం దలంచితిని గ్రహింపుండు. (అని హారమీయబోవ)

బన:—రాజసత్తమా! నేను బహుమతులుకోరువాండనుకాను. తమరు శాశ్వతకాలము మమ్ముం బరిపాలించుటయే నాకుం బదివేలు. మీకు శుభమగుగాక. (అనిపోవుచు)

ఉ. మోసముం జేసి మానవుల ముంచుటయో! యటుగాక దుర్భరా
యాసములోర్చి జీవులకు నభ్యుదయం బొనగూర్చు నేర్పో! య
భ్యాసముం జేయఁగావలయునంచు విధాతృడు లెక్కజేసి యీ
మీసలు రెండు నిచ్చెను సుమీ మగవానికి నిశ్చయంబుగన్.

(నిష్క్రమింతురు.)

(అవనికపడును.)

మూ డ వ రం గ ము

సీను - ఒక బహిరంగస్థలము: హాకీం, కల్లు.

(ఇద్దరు తురకబంట్లాదంఖానుని టెక్కాలు విఱచికట్టికొని ప్రవేశింతురు.)

ఆద:— (దుఃఖించుచు) భెమ్మ దేముఁడు నాకి మొఖం మీఁద హిస్మంటి రాతచేశాడ్. అగ్బర్‌సర్కార్కిదగ్గ మాకి బది సమచ్చరాల్‌నుంచి కొలువు చేస్తాం. నాకి ఘూచారం యియ్యాల సర్కార్కి కోపంచేసింది.

హాకీ:—(గ్రితో పొడువబోవుచు) నడూ, నడూ బే నడూ.

కల్లు:—అరే హాకీం నీకీ మన్నికాదుబే. నిన్న మొన్న మన్కి మీాదసర్దార్ హుండింది లేదుబే !

హాకీ:—నిన్నమొన్న సర్దార్ యియ్యాల ముర్దార్. కొలూ పోయింది హౌన్క ఏమి చెప్పాలామల్లా!

కల్లు:—పెద్దమన్నికి చెప్తావుబే ముర్దార్.

హాకీ:—అరే కల్లూ ! పెద్దమన్ని హుండిందితో చిన్నమన్నిలాగ రానీకి రమ్మన్నాల హెందుకుబే !

కల్లు:—రమ్మనాలహంటే. అది అయ్యాకి తప్పుకాదుబే ! దేమ్డుకి తప్పు.

హాకీ:—ధేముఁడు హేమిచేశాడ్‌బే!

కల్లు:—ఇస్మంటి ఘునం తిరిగివచ్చింది మన్నుల్కి.

హాకీ:—(పకపకనవ్వి) అరే దివానాలాగ హుండావుబే, ఎంత మంచిమాట ఇన్పిచ్చావుబే !

కల్లు:—నాకీబే దివానా నీకీ!

హాకీ:—నాకీభి దివానారే!

కల్లు:—అచ్చా! హారే! హాకీం మన్కి భిన్నాపోవాలెయుంది సర్కార్ ఘుసాచేస్తాది నఢూరా!

ఆద:—(తనలో) ఇద్దర్కి డబ్బు ఆశచేసి మేము దాడు చేయ్యాల నాకీ హాగ్బర్ సర్కార్ మొఖం చూసింది. యురిసిచ్చ యేస్తాది (హాకీమును చూచి) అరేభాయిమాట. (అని దగ్గరకు పిలుచును.)

హాకీ:—క్యా! బోలండి.

ఆద:—(చెవిలో యేమో చెప్పుచుండ కల్లు ఆలకించునట్లు నటించి) ఆ. తెల్సింది, తెల్సింది, అరే! హాకీం, నాకీ మోషంచేసి పైసా కాజేయాల హని గుడ గుడ చేస్తావు. కపర్దార్. అగ్బర్ సర్కార్కి హినిందితో మనయిద్దర్కి కొంప మున్గింది మాటనిజం.

హాకీ:—అరే! కల్లూ! ఘోలచేస్తా క్యాబే, నీకి నాకి భాగం భోత్ పైసా దొరుకుతాడభే.

కల్లు:—అరేభాయీ, ఎంత? ఎంత?

హాకీం:—హజారారూపయ్యా!

కల్లు:—(చంకలుతాటించి) హాకీం మన్కియింక తఖ్వాహేంటి చోడోబే చోడో!

హాకీం:—(ఆదంఖానుతో) పైసాయియ్యండి.

ఆద:—(సంచి చేతికిచ్చి పారిపోవును.)

హాకీం:—అరే కల్లూ ! నీకీ నాకి యికడ యుండింది ప్యాణం తీస్తాది సర్కార్. మక్కాకి పోదాంభే.

కల్లు:—నీకీ మక్కాకిపో. నాకీ మదీనాకి పోదాం.

హాకీ:—అచ్ఛా !

కల్లు:—అరే భాగం యియ్యబే

హాకీ:—భాగం హాంటే ఎంత ?

కల్లు:—సగం.

హాకీ:—నాకీ ఎఖ్యారావద్దురా.

కల్లు:—ఎందుక్బే ?

హాకీ:—ఖేరంచేసింది మేము.

కల్లు:—నీకీఖేరంచేసింది నాకీయిడిపిచ్చింది మేమ్యిద్దరుహాక్ట్.

హాకీ:—జా ! బే, జా (అని పోవుచుండ)

కల్లు:—అరే! హాకీం హన్నాలం. అరేహాకీం నీకీప్రాణంతీస్తా. పైసాదగ్ర మొఖ్మాటంలేదు. (అని పట్టుకొని పెనగు లాడును.)

హాకీ:—(కొంచెముతాళి) కల్లూ! నీకీనాకీ ప్యాణాసెనిహితం హుంది. ఈపైసాచూసిండిసైతాన్ లాగహిరోదంచేస్తాది థూ! థు ! నాకీదమ్డిభివద్దూ (అనిసంచి విసరివేయును.)

కల్లు:—హూరే! హూ! అరేహాకీం నాకుభివద్దు (అని హాకీము చేయిపట్టుకొనిపోవుచుండ హాకీము తిరిగిచూచుచుండును.)

హాకీ:—కల్లూ! నీకీ యిటుపో నాకీయిటుపోతాం (అని యిద్దరు రెండుప్రక్కలకుపోయి సంచికడకువత్తురు. ఒకరొకరు యెకాలపోయి చూచుకొందురు.)

కల్లు:—అరే! యింటికిపోతాను చెప్పలేదుబే.

హాకీ:—నీకీచెప్పలేదుబే.

కల్లు:—నాకీలెక్కపెట్టాలహుంది హుద్దేషం

హాకీ:—నాకీభి అదేహుద్దేషం.

కల్లు:— (తనలో) హాకీంగాడ్కి మోషం చేయ్యాలహంటే యీాడు నాకీచెయ్యాలహని యుండాడ్. (హకీమునిచూచి) అరేభాయీ నాకీ దారు ఫియ్యాలయని హుందిబే.

హాకీ:— హోరే! హో పైసా యిస్తాం నీకీ తెస్తావుబే (అని నాలుగు రూపాయలిచ్చును. కల్లుపోవుచుండ హాకీం సంచి విప్పుటకు ప్రయత్నించును. కల్లు తిరిగి చూచి సంచి బిగువుగాకట్టి పోవుచుండ హాకీం తిరుగ తీయబోయి కల్లుచూడగనే చేయిగోకి కొనుచుండును. కల్లు తిరిగి వచ్చి హాకీం చేతులు గోకిచేతులు వెనుక కట్టించి వెనుకగానడచిపోయి)

కల్లు:—హేసావుకార్. సారాబాటల్ రెండు యిచ్చిపో.

(తెరలో)

వచ్చితీసుకొనిపో.

కల్లు:—తెచ్చి యీాంబ వోయి.

(ఒకడు రెండు బుడ్లుతెచ్చి యిచ్చి డబ్బుతీసుకొనిపోవును.)

కల్లు:—(కల్లుబుడ్లుతెచ్చి) నీకిబుడ్డి నాకీబుడ్డి ఫీవో!

హాకీం:—(తనలో) కల్లుగాడు నాకీసారా తాగిపిచ్చి పైసాకో ట్యాలా అని (కల్లుతో) అరే! కల్లూ రెండుబుడ్డి నీకితాగు. నాకీహల్వాటు లేదురా ? (అని అభిప్రాయము సూచించును.)

కల్లు:—(చిటుక వేసి తనలో) నాకీ టోపీ ఎయ్యాలహాని (హాకీముతో) నాకుభి హల్వాటు లేదు.

(ఒక రాజభటుఁడు ప్రవేశించును.)

భటు:—అరే! బద్మాషిలుచ్చా! లంచాలుతీసుకొని ఖైదీలను విడిచి భాగాలకు పోట్లాడుచున్నారురా? మీపని పట్టించెద నుండుఁడు. (అని భయపెట్టుచుఁ పైకుఱుకును.)

(హాకీము కల్లులిద్దరు గడగడవడకుచుందురు)

హాకీ:—మారాజ్ నీగులాంవాండ్లకి రచ్చిచ్చంఢి. నీకి భాగం ఇస్తామ్. మాకి బతికిచ్చండి. (అని కాళ్ళపై బడును.)

భటు:—ఏదీ ఆ సంచినిటు తెండు. (అని సంచిచంక బెట్టి పిలుచుకొని ముందు నడచుచుండును.)

(హాకీము కల్లులొకరినొకరు కౌగిలించుకొని యేడ్చుచుందురు. హాకీముక్ త్రిదూసి, భటునిసంహారించి సంచిలాగుకొనును. అంతలో కల్లు హాకీమునుచంపి సారాయిబుడ్లిద్దరి నోళ్ళలోనుంచి కల్లు పాఱిపోవును.)

(అవనికపడును.)

ద్వితీయాంకము సమాప్తము

తృతీయాంకము

సీను — సభామందిరము

(ఉదయసింహుఁడు జయమల్లు తురకవేషమున

బనబీరుఁడు పీఠములనుందురు)

ఉద:—(బనబీరునితో) అయ్యా! మీరెంతకాలమునుండి ఢిల్లీ రాజులను గొలుచుచున్నారు.

బన:—నాతాతతండ్రులు మొగలాయిరాజుకడ నున్నత పదవుల నలంకరించినవారు. నా పదునెనిమిదవయేట మా తండ్రి పాదుషా కొలుఁవున నన్నుఁ బ్రవేశపెట్టినాఁడు. తురకసేన నాకు కష్టమైనను మాజనకుని దుర్బోధచే స్వీకరింప వలసిన వాఁడనయితిని.

ఉద:—(తనలో) దుర్బోధ లెట్టివాసినైన వశపఱచుకొనును.

జయ:—(తనలో) ఈతఁడు చిత్తూరున కపరిచితునివలె తోచదు.

ఉద:—ఆర్యా! అక్బరు సార్వభౌముఁడు ధర్మపరుఁడును, స్వమత పరమత ద్వేషములేని నిర్మల మనస్కుఁడుగదా? మీకాయనకొలుఁవు సౌఖ్యదాయకమని తలంతును.

బన:—(టక్కరి నవ్వునభినయించి) దూరవాసులగు మిము బోంట్లకతఁడు ధర్మజ్ఞునివలె గన్పట్టుట వింతకాదు. నీట దిగినగదా లోతు తెలియును. కాని మఱొకమాఁట నా

యెదుట నా యవివేతుని ప్రశంసింపకుండ ప్రార్థించు చున్నాఁడ.

ఉద:—(నివ్వెఱపడి జయమల్లునంకజూచి) అయ్యా! పాదుషా రాజ్యము రామరాజ్యమని చెప్పెదురు. మీవిపరీతపు ప్రసంగ మేమి?

బన:—(ఎలః వ్యూతో) కావుననే మిమ్ము మను జనులు పిచ్చిరాజని పలుకుదురు. సార్వభౌమా! మీరునామాటలు విశ్వసింప కున్న చెప్పఁజాలనుగాని అక్బరుచక్రవర్తి లోలోన నెఱపు దుండగము లనంతములు. వానినొకటొకటిగా వివరించు టకు వత్సరములు పట్టును. నారోజాయురుసు నెపమున, నతఁడెన్ని కాపురముల కెసరువోయుచున్నాఁడో యెఱుగరు. నేనతనియుప్పుపులుసు దినువాఁడనయ్యును తరుణమువచ్చు టచేఁ జెప్పకతప్పదు. పవిత్రమైన హిందూకులమునఁబుట్టి ప్రజాక్షేమముగోరువాఁడనగుట నాకిట్టి కార్యము లసహ్య ములు. ఈతనిదుష్ప్రయత్నములు మున్ముందుగా మన రాజుల కెఱుకజేసి నేనుసంపాదించిన పుణ్య మగణ్యము. నామూలమున నెందరి హిందూరాజుల ప్రాణములు దక్కినవి. ఎందరు నన్నభినందించు చున్నారు. ముందు ముందు మీరేగ్రహింపఁగలరు. నేనా మొగలాయి కొలువు నిప్పటికిని విడువలేకున్న కారణము మీరిపుడు గ్రహింతురు గాక! ఇప్పటినారాకకిదియే కారణము. (కొంచెము యోజించినట్లు నటించి) ఈమధ్యపాదుషా వివాహమునకు మీరురాలేదుకదా?

ఉద:—(భయపడి ఆతురమ్ముతో) అవును రాలేను. అయ్యో! దాని కేమి?

బన:—(అగ్బరును ద్దేశించి కోపముతో) నేను తలంచినంత ... ... ఓరీ తురుష్కకులకళంకా!

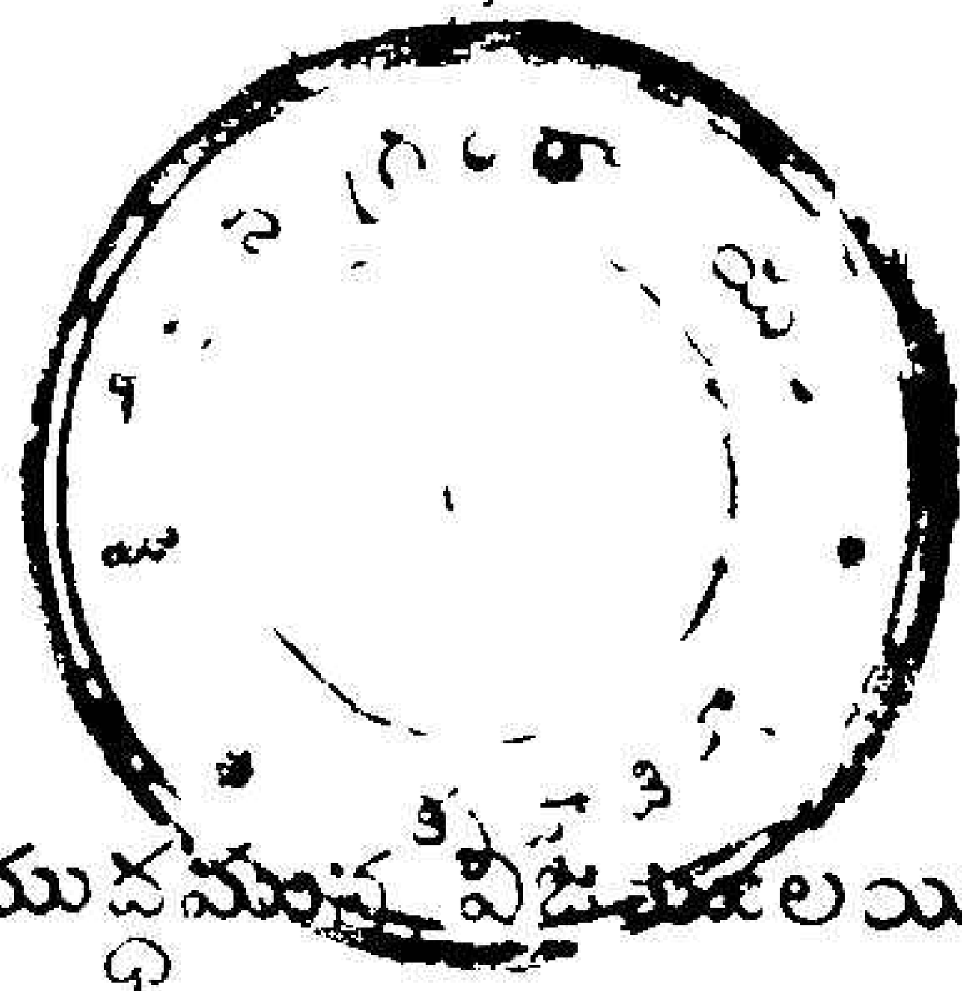
ఉ॥ విమల విచారవృత్తిఁ బసిబిడ్డయనందగు ధర్మమూర్తి యు
త్తముఁడు చితోడ్గడాధిపతి దాంతుఁడు రా కలుషాత్మ నీ వివా
హమునకు గాని హేతువునా? యపరాధినిఁ జేసి యింతద్రో
హము నొడిగట్టుచుంటివకటా! భగవంతుఁడు చూడకుండునే!

ఉద:—(అదరిపడుచుఁ దనలో) హరి హరీ! వివాహమునకు నేను పోని కారణమున నాపై పాదుషా ద్రోహము తలంచినట్లీతని సంభాషణమున గోచరించుచున్నది. నే నేమి చేయుదును!

జయ:—(తనలో) ఆపాదుషా బహుకాలమునుండి చిత్తూరు నాశించి యున్నాఁడు. ఇప్పుడొకవంక చిక్కినది. దీని యాధారమున నతఁడు రణగ్రంథ మొండు విర్మించును. ఈ యుద్ధమున మా యుదయసింహునకు క్షత్రయోధుల సమర సమర్థతలు బోధపడును.

ఉ. నూటికొకండుగా నిలిచి న్యగ్గొనరించి విరోధివాహినీ
కోటిని రూపుమాపు రణ కోవిదులీ రసపుత్రు లాల పుం
గూటికి బాహు దండములు కోరికతోఁ గనిపెట్టి యుండ నీ
నాటికిఁ బాదుషా ధరణి నాథునకుం దయవచ్చెనో కదా!

ఉద:—అయ్యో! నీ వెవ్వఁడవో నా పాలిటి పెన్నిధానము వలె నున్నావు. ప్రస్తుతము పాదుషాకు మాయందుగల యభిప్రాయమేమి?

తృతీయాంకము

బన:—హతాత్సమరము.

జయ:—(తనలో) శేష్. ఈ యుద్ధమున విజయులయిన గదా రనపుత్రులు వీరులగుట.

ఉద:—(హీనస్వరమున తనలో) నా స్వప్నము సత్యమాయె. ఈ మహా సంగ్రామము నుండి ప్రాణములతో బయట పడుట వట్టిమాట (బనబీరుని చూచి) అనఘా! పాదుషా క్రోధమున కొక్క వివాహాహ్వాన నిరాకరణమే కాదు. పదభ్రష్టుఁడయిన బనబీరుఁడును కారణంబని తలంతును.

బన:—(ఉలికిపడి తనలో) కొంపతీసి నన్ను గుర్తింపఁడుగదా? (ప్రకాశముగా) ఆ బనబీరుఁ డెవరు ?

ఉద:—ముందు చిత్తూరుసార్వభౌముఁడు.

జయ:—(తనలో) మారాజుగారి పిఱికిపుండు నితఁడు బాగా గోకి రేచినాఁడు (ఉదయసింహునితో) రాజా! పర్యాలోచన చేయుఁడు.

బన:—పదభ్రష్టునకు శత్రుసాధనమే ప్రధానకార్యము. కాని రాజ్యమూడినవాఁ డాత్మహత్య చేసికొన్న మేలు నేనేవాఁడ ... నయిన నట్లొనర్చియుందును.

ఉద:—అప్పుడా! నన్నిపుడేమి చేయమందువు ?

బన:—నేను చెప్పినట్లు చేయుదురా ?

ఉద:—అవశ్యము చేయ సంసిద్ధులము.

బన:—రేపు సలీము జన్మదినాహ్వానవ్యాజమున మిమ్మును ఢిల్లీకిఁ బిలిచి బంధించుయత్నమున సుల్తాను తన మఱందిని

మీకడ కంపుచున్నాఁడు. అతఁడిప్పుడో యింక గడియకో వచ్చును. మీ రతనిమాటలు పాటిచేయకుఁడు. లేదా మోసము వచ్చును.

ఉద:—ఢిల్లీకిపోయిన చెరసాల, లేకున్న యుద్ధముకదా సిద్ధించును.

బన:—ముందీగండము గడచిన పిమ్మట యుద్ధమునుగూర్చి మాటాడుదము. నే నిటనుండరాదు. నన్నా మానుసింగు చూచిన నను శూసించును.

ఉద:—సరే మీరిక దయచేయుఁడు. త్వరలో దర్శనమిచ్చి యీ విపత్కాలమునఁ దోడ్పడుఁడు.

బన:—(పోవుచు తనలో) ఉదయసింహా! ఈ బనబీరుఁడు జీవించియుండ రాజ్యమునీకు దక్కుననుకొంటివా? తుచ్ఛా! కీలుబొమ్మవలె నిన్నాడింతును. చూడునా దెబ్బ!

(నిష్క్రమించును)

ఉద:—దండనాథాగ్రణీ! ఈ పురుషుఁడు మనపాలిటి భగవంతునివలె నున్నాఁడు.

జయ:—రాజేంద్రా! మన కేమివిపత్తు వాటిల్లెనని యీతఁడు భగవంతుడయ్యె: నీడచూచి తత్తరిల్లు మీవంటివారి కెల్లరు భగవంతులే యగుదురు. పాదుషాతో యుద్ధమన్న నీకు ప్రళయముగానున్న నాకుఁబండుగ వలెనున్నది.

ఉద:—(తనలో) ఈ వీరుని సమక్షమున నేనువ్యర్థజీవి నగుచున్నాను.

(తెరలో)

రాజా! ఢిల్లీనుండి యొకరాయబారి వచ్చినాఁడు.

ఉద:—చమూనాథా! ఇతఁడు మానుసింగు. వీనికేమి సమాధానము చెప్పుదము.

జయ:—నిరాకరణమే సమాధానము.

ఉద:—ఓరీ! సేవకా! ఆ పురుషుని లోనఁ బ్రవేశపెట్టుము

(మానుసింగు ప్రవేశించును.)

(ఉదయసింహుఁ డెదురొక్కని యొకపీఠమున గూర్చుండ నియమించును.)

మాను:—ఉదయసింహ మహాధరా! మీ రాజ్యమునకు సేమమా?

జయ:—అక్బరుపాదుషావంటి జగత్రయవీర సార్వభౌమునకు బావమఱందులగు మిమ్ముబోంటి యుత్తమప్రతాపశాలుర యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రీభూతులమగు మాకును మా రాజ్యమునకును క్షేమమునకుఁ గొదువయేమి?

మాను:—(వివర్ణముఖుఁడై తనలో) ఉదయసింహునకు మాఱు పలుకుచు నన్నెత్తిపొడుచుచున్న యితఁడెవఁడు? (తల యూఁచి) ఓహో! చిత్తోడ్గడమున వీరాధివీరుఁడని పేరుగన్న జయమల్లుఁడని తలంతును.

ఉద:—(తనలో) మా జయమల్లుఁడు సమయమునకు సభ నలంకరించుటయు నాదురదృష్టమే. ఇతఁ డేల్లేని కలహము రేచునట్లున్నది. (మానుసింగుతో) మానుసింగు వీరాగ్రణీ! ఏ కారణము మాసభారంగము మీకు శ్రమ గలిగించెను?

మాను:—ఉదయసింహ ధరణీశ్వరా! తమరు మాయందింత దయజూపుటచే ధన్యులమగుచున్నాము.

జయ:—అగ్బరుచక్రవర్తుల దయమిమ్మును పూర్ణముగా ధన్యులను జేయుచుండ మాదయ నిమిత్తమాత్రముగదా?

మాను:—(తనలో) ఇతడు హేళనమునకు ప్రారంభించినాడు.

ఉద:—(తనలో) మాజయమల్లు కలహబీజమునకుఁ బాదులు త్రవ్వుచున్నాడు. నేనిపు డేమిచేయవలెను.

మాను:—(తనలో) నాటి ప్రచ్ఛన్నపురుషుని పలుకులు తుద సత్యములుగా నెఱవేరుచున్నవి. ఈ యుదయసింహుఁడు వెన్నబొదిగిన కత్తివలె నెయ్యము నెఱపుచుఁ దన యనుచరులను పురికొల్పుచున్నాఁడు; కానిమ్ము మరికొంతసేపు సహించి చూచెదను.

(రాణా ప్రవేశించును.)

ఉద:—(బెదరిచూచుచు తనలో) శివశివా! జయమల్లు దవాగ్నికి నా కుమారమారుతము తోడైనది కదా?

రాణా:—(తండ్రికి నమస్కరించి) జనకా! ఈ నూతన పురుషుఁ డెవరు?

ఉద:—ఢిల్లీనుండి వచ్చిన యోధాగేసరులు.

రాణా:—(మానుసింగుతో) అయ్యా! మీరు మహాత్మ్యులా?

మాను:—కాదు; క్షత్రియులము.

జయ:—(నవ్వుచు) పాదుషాగారి క్రొత్త బావమర.........

రాణా:—(ఆశ్చర్యముతో) ఓహో! అక్బరు సుల్తానుల కన్యాదాన కర్తలా?

ఉద:—(తనలో) శ్రుతి ముదురుచున్నది.

రాణా:—అయ్యా! మీ తురకచుట్టాలకు భద్రమా! గంగానది చవిటిపఱ్ఱమీఁద ప్రవహించినట్లు తమరేల యిట్లు దయచేసితిరి? (తండ్రివంక జూచి) జనకా! జనకా! వీరికీ సామాన్యవీర మర్యాదా?

జయ:—(సంతోషించుచు) బేష్, బేష్, రాణా, నాపలుకనెంచిన వన్నియుఁ బలికితివి.

మాను:—(కనులెఱ్ఱజేసి యుదయసింహునితో) రాజా! పూజ్యభావమున నింటికి వచ్చిన వానిని యొడ్డోలగమున నవ్వులాడుట భావ్యమా!

ఉద:—వీరాగ్రణీ! శాంతింపుఁడు, యీ పడుచువారి మదాలాపములు పాటిసేయకుఁడు. (రాణాతో) కుమారా! ఇతఁడు మనకు విరోధి కాఁడు. ఎట్టివాఁడైనను యింటికి వచ్చిన వానిని పరాభవించుట సజ్జనలక్షణముకాదు.

రాణా:—జనకా! నీ నిరభిమానవాక్యములు చాలింపుఁడు.

ఉ. వీరము దక్కి మ్లేచ్ఛునకుఁ బిల్ల నొసంగిన నీని కా సభా
గౌరవడంబరంబు జనకా! కులహీనుఁడు వీఁడు వీనితోఁ
గూరిమి పాపకారణమగు న్నరపుత్రులకింక నిన్నరా
కారపశూత్తమంబును నికారము సేయక గౌరవింతు మే.

ఈయర్ధహిందువును ఖండించినఁగాని దేశమునకు కీర్తి రాదు.

జయ:—(తనలో) భళి! భళీ! రాణా! నీవురా! మా వీరా
బాయి పుత్రుఁడవు.

(మానుసింగు త్రాచువలె లేచి)

మాను:—ఛీ! తుచ్ఛా.

ఉ. స్థానబలంబునం దనుమదంబు శిరంబున కెక్కి కన్నుమి
న్గానక ప్రేలు నీ చిలిపి నాలుకఁ జీల్చెద గోరిద్వేషి, యె
వ్వానిగ నెంతువో ననుభవాద్భుశ తుచ్ఛులపచ్చినల్లబి
ట్లానిన సింగపుంగొదుమరా! యిది వైరికిఁ దోకచుక్కరా!

నీ పురవైభవంబు నిదే నా ఖడ్గకాలాహి నిమిషమాత్ర
మున రుధిరసముద్రముల ముంచివేయఁ గలదు. వీరున
కెక్కటికయ్యమునకన్నఁ బబ్బము లేదు. నాయొంటరితనమే
నా ప్రతాప క్రోధశిఖా కలాపమునకుఁ బాణింధమం బగు
చున్నది. (అని కత్తి యొరనుండి తీయుచుండ రాణా
కత్తి సారించుచు)

ఉ. లావరిసోదరీమణిని లంచ మొసంగి తురుష్కునింటికిం
గావలియున్న మీసములు గల్గు విచిత్రపుటాడుదాన నీ
వా వితతప్రతాప రణపండితులం బెదిరింతు మమ్ము నీ
చావను దెచ్చుకొమ్ము తులువా నిలువంగలవా మానస్థలిన్.

ఉద: —(తత్తరపడుచు తనలో) కటకటా! మానారాణాకిశోరము విస్ఫారణముగా సింగునకు క్రోధమద్యములు ద్రావించెగదా?

జయ: —(సంతోషమునభినయించి) భళిరా! రాణా! సింగునకు చక్కగా వాతబెట్టితివి.

రాణా: —(తండ్రినిచూచి) తండ్రీ! యితని యుత్తరప్రగల్భములకు భయపడుచుంటిరాయేమి?

మాను: —నావి యుత్తరప్రగల్భములు నీవి తాటియాకుల తటతటలు· శూరుని సమర్థతలు నిర్ణయించు తులానాధనము సమరముకదా?

జయ: —నీవూ నొక శూరుడవేనా?

రాణా: —ఇదివరకు.

మాను: —(రౌద్రమూర్తియై) ఓరోరీ! పరనిందా పరాయణులారా! మీకాలము సమీపించినట్లున్నది. ఇప్పుడే మిమ్ము బరిమార్చి నాశౌర్యమును ప్రకటింతును చూడుడు. (అని జయమల్లునెదుర్కొనఁబోవ యుదయసింహుఁడువారించి)

ఉద: —మానుసింగురాజా! ఈ పసివానిమాటలకు కినుకనందకుఁడు. నామోముఁజూచి వీనిని క్షమింపుఁడు.

మాను: —(తిరస్కరించుచు) ఓరీ! ధూర్తుఁడా! నిక్పృతక వినయవిద్యా కౌశలత నాకడ బ్రదర్శింపకుము. యుద్ధమ్ము వలెగూర్చుంకి నిండుసభలో నన్నవమానించిన నీ యనీతి ప్రవర్తనమునకు శీఘ్రమే ఫలమునసుభవింతువు తాళుము.

నీకోటకొమ్మల [illegible]
గుండలు కుంభినింగూలునపుడు
నీదండునుండి ఖండిత చమూనాథుల
తలపుత్తియలు మిన్నుఁదాకునపుడు
నీరాహుతుల పచ్చినెత్తురు సెలయేటఁ
గోదమగుత్తాలీతఁ గొట్టునపుడు
నీరథంబులఁ బోరు బారిటె మొనగాండ్ర
మొండెము లైంధూళి గ్రమింగునపుడు

గీ. పాదుషాసేన నీకోటఁ బగులగొట్టి
నీటి విభవంబు గుండాల వ్రేల్చినపుడు
నీకుమారుండు నీవు నే నేస్తగాఁడుఁ
బరిహసింతురు తాళుఁ డగ్బరుని నన్ను. (నిష్క్రమించును.)

బన:—(చాటుననుండి వెడలివచ్చి) నేను బుట్టించు ప్రళయాగ్నికి స్థానాతోఁ బనిలేదు. (అని నిష్క్రమించును.)

ఉద:—(తనలో) కటకటా! ఇది కలయో! నిక్కువమో!

రాణా:—జనకా! ఈ నిర్భాగ్యుఁడా! రసపుత్రుల నెదుర్చువాఁడు?

ఉద:—కుమారా! అట్లనకుము. పాదుషాకితఁడు నచ్చిన చుట్టము. ఇతని గౌరవ తిరస్కారము లగ్బరు తనవిగా భావించును.

జయ:—పాదుషా చెలిమి కోరినగదా! మనము తలఁకుట. అతని స్నేహవైరములు రెండును నాకు సమానములే.

రాణా:—నాకు నంతియే!

ఉద:—(తనలో) వీరి సమరోత్సాహమేమో నా కర్థము కాకున్నది. కానిమ్ము పరమేశ్వరుండే కలండు. ఇపుడు నేను వీరికి డ పిరికి నభినయించిన నన్ను వ్యర్థునిగా భావింతురు. (ప్రకాశముగా) వీరులారా! నే నగ్బరును లక్ష్యం చేయను గాని......

రాణా:—కాని యేమి సందేహము?

ఉద:—అకారణ వైరమేలాయని?

జయ:—అట్లయిన రాయబారిపలికిన యగ్బరుని యపకార యత్నముల కేమి కారణము?

ఉద:—(తలయూచి) అవునౌను. మనము పర్యవసానము యోచింతము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయాంకము సమాప్తము.

చతుర్థాంకము

సీను - పాదుషామందిరము.

(కురంగి సమీపమున గూర్చుండియుండ మధురాదేవి విచారముతో నొకపీఠమున గూర్చుండి యుండును.)

కుర:—అమ్మా! చక్రవర్తులకు చిత్తూరురాజుపై నిట్టి వైరమేల జనించెను.

మధు:—మా సలీముని జననదిన శుభోత్సవమునకు విందు గుడువ రమ్మని పిలువఁబోయిన మాయన్న నొడ్డోలగమునఁ బరాభవించెనట.

కుర:—శాంతమూర్తియగు మానుసింగుపై యతని కేమి ద్వేషము.

మధు:—(మూలితివిఱచి) నావివాహము.

కుర:—అట్లనా! ఈయుదయసింహునకు రాజ్యమువచ్చి మూనాళ్ళయినదో లేదో! ఇంతలో నింత మిట్టిపడవలయునా! భార్యను చెరబట్టినవానిం దునుమజాలక మునలమ్మవలె మూలనుగూరుచున్న ప్రతాపశాలికి వర్ణపిశాచము వదలలేదు కాబోలు.

మధు:—కురంగీ! ఆ పవిత్రదంపతుల నిందింపకుము. వారు నాకుఁ బిత్రృసములు. ఈ బుద్ధి సహజమైనది గాదు. ఎవడో నీచుఁడు వారికి దుర్బోధఁజేసి తన్నట్లు బల్కించి

యుందును. వారు మమ్మునవమానించిరని విచారింపను కాని నా పతిచే వారికేమి కీడుమూడునోయని చింతింతును. కురంగీ! చక్రవర్తిని సమరవిముఖుని జేయుమార్గమేది? మాయన్నగారు ద్రావించిన క్రోధరసమున నతండున్మత్తుడై చిత్తూరు విధ్వంసమున కుఱ్ఱూతలూగుచు సేనఁ బంపియున్నాఁడు. మా తురకసరదారులచే వారికేమాయెనో తెలియదు. కురంగీ! నీ వెఱుంగవుకాని యా మీరాబాయి నిజముగా మూర్తీభవించిన విజ్ఞానవివేకసమూహముసుమా!

కుర:—(ఆలోచన నభినయించి) నిన్నటి సేనా కోలాహలము చిత్తూరు ముట్టడికిఁ గాఁబోలు. (మధురతో) అమ్మా! అట్లయినఁ బాదుషాగారిని రణము వలదని బ్రతిమాలరాదా? మీ ప్రార్థనమునకు బ్రసన్నులుకారా?

మధు:—నాశక్తికొలది ప్రయత్నించి వేడుకొందును. యొకవేళ నంగీకరింపకున్న?

కుర:—నన్నేమి చేయమందురో సెలవిండు.

మధు:—ఏమైనను చేయుదువుగదా?

కుర:—మీ సెలవైనచోఁ బ్రాణములకేనిఁ దెగింతును.

మధు:—దానికొక మంచి యుపాయమున్నది. (అలించి) రాజుగారు వచ్చుచున్నట్లున్నది. తరువాత చెప్పెదను.

(అక్బరు ప్రవేశించును)

అక్బ:—(తనలో) ననుఁజూచినంత నెదురునడచి కౌఁగిట గార వించి భుజంతావలయములచే నాకంఠము నలంకరించు నా చిన్నారిముద్దు మిద్దియ, నా చైతన్య సామ్రాజ్యలక్ష్మి నేఁడేలనో యెదురునడువదు. (సమీపించి ప్రకాశముగా) దేవీ! నిరంతర మందహాస భూషితమగు నీ వదనచంద్రునిపై నేఁడు విచారమేఘము క్రమ్మినదేమి?

మధు:—(తలవంచుకొనును.)

అక్బ:—(కురంగినంక జూచి) కురంగీ! మీ దేవిగారికి కోపము వచ్చినట్లున్నది.

కుర:—ఏమో మీరేయెఱుగుదురు.

అక్బ:—

ఉ. ఘోర రణప్రదేశమునకుం జనుచుంటిని సేనతోడఁ జి
త్తూరును ముట్టడించుటకు తొయ్యలి నీ యధరామృతంబు నిం
పారఁగ గ్రోలనిమ్ము సమరాంగణమందొకవేళ దాహమై
కాఱిచు బెట్టినం బిదప కష్టము వచ్చును మోసమయ్యెడిన్.

మధు:—(చిరునవ్వుతో) నాప్రార్థన నాలించినచో,

అక్బ:—నావీనుల కంతకన్న సేవకలదా?

మధు:—ఆలించి తిరస్కరింపరుకదా?

అక్బ:—అంగీకారయోగ్యమైన!

మధు:—అంగీకార యోగ్యమైనదే.

అక్బ:—అయిన నింక వెనుదీయనేల?

మధు:—చిత్తూరుదండయాత్ర మానుడు.

అక్బ:—(అచ్చెరువంది) ప్రేయసీ! ఇదియేమికోరిక? దీన నీకేమి వచ్చును?

మధు:—ఒరులకేరికి లభింపని మహాపుణ్యము.

అక్బ:—ఎందువలన?

మధు:—అనపరాధ రక్షణమున.

అక్బ:—(కొంచెము రూక్షముగా) ఏమీ! చిత్తూరుజనులు నిరపరాధులా! బేలా! నీ హితబోధయందు స్వకీయ బాంధవవింద బింబించుచున్నట్లున్నదే? నేనె ... సిన కత్తివంటి యుదయసింహుడు మన రాజ్యమునకు కంటక ములు త్రవ్వుచున్నాడు. మొన్న మీయన్నమాలసింగు నతడు సభలో నగౌరవించిన విషయ మీ నెఱుంగన ట్లున్నది. ఆవు. పులులగు రసపుత్రులయందు నీకీ యభిమాన మేల? మొత్తముమీద హిందూజాత్యభిమానమును గను పరచితివిగదా?

మధు:—ప్రాణేశ్వరా! నాయందు హిందూగౌరవమే ప్రధాన మైయున్న మిమ్ము వివాహమాడియుందునా? తమరట్లన కుడు. సజ్జనపక్షపాతముతప్ప నాలో నొంకుగుణము నివ సింపజాలదు. ఆ యుదయసింహదంపతులుధర్మస్వరూపులు. అందువీరాబాయి పరమసాత్విక స్వరూపిణి. ఉదయ

సింహుని కాపాటి ధైర్యమెక్కడిది ? చిన్నప్పటినుండియు నాకు వారియందు భక్తి తాత్పర్యములు మెండు. నేనును క్షత్రియకులసంజాతను. మా యన్నకు నిక్కమయిన యవమానము ఘటించియున్న మీకన్నముందు ఖడ్గమును బాణినలంకరించియుందును. దీని కెవ్వడో కారకుడు నిజముగానుండి తీరవలయును. సత్యాసత్య నిరూపణమునకుం డమరుకొంత కాలము తామసించియున్న శ్రేయస్కరమని నాప్రార్థన. మన సేన యీపాటికి చిత్తూరున కేమిచెట్ట సంఘటించిరోయని నాహృదయము కలవరించుచున్నది.

అక్బ:—(తనలో) నేనిపుడేమి చేయుదును. ఈమెకు చిత్తూరు రాజులయందు పూజ్యభావమున్నట్లు తోచుచున్నది. (ప్రకాశముగా) కల్యాణీ! నేను చిత్తూరురాజ్య సంపాదనమునకుం జిరకాలము నుండి వేచియుంటిని. ఇప్పుడు సమయమువచ్చినది. నేనా రాజదంపతులకు హాని చేయను. మన కంకితులయినచో నాయభిమతమీడేరును.

మధు:—ఆజన్మప్రతాపజలనిధులగు రసపుత్రు లంకితులగుట వట్టిమాట.

ఉ. పౌరుషహీనులై పరులపంచలఁ గూటికి వేచియుండు ని
స్సార నరస్వరూప తనుజన్ములఁ గన్నది గాదు వీర చి
త్తూరుపురంధ్రి ! విక్రమనిధు ల్జరియించెడు పోతుగడ్డ మా
భారతమాత కాపురము పై నభిమానము మెండు భూవరా !

నాథా! నన్నుమన్నించి రణవిముఖులరగుడు. (అని నమస్కరించును.)

అక్క:—(తనలో) ఆహా! ఈసతీస్వరూపవిరోధిః నన్నెంతగా శోధించుచున్నది. ఇంక నానామయత్న ముపకరింపదు. (రౌద్రముతో సవలద్రోచి) ఓసీ! క్షత్రకులపక్షపాతినీ! నోరు మూయుము. సర్పమువలె నాయిల్లుసొచ్చి శత్రుసేవము సేయుచు నావీరపాండితి కన్నుమూయుటకై పిఱికిమందులు నూరిపోయుచుంటివా? ఆడువారి యానల కడుగు దాటని నవనాగరికపు టర్ధనారీశ్వరుండ ననుకొంటివా! ఛీ! ఛీ! పౌరుషము లేని పసరమా! నీవు నన్ను వివాహమాడితివని బొమ్మగట్టి యూరూర నేకుచున్న యనాచారపండితులగు రాజపుత్రులను భగవంతులని పూజించుచుంటివి.

మధు:—(కోపమున లేచి) ఆ! ఏమేమి? నా రాచబిడ్డతనము మీకెల్లు తేటపడఁగలదు. పాపము లోకనిందకు సహించుకొని నిన్ను చెట్టబట్టినదానికీపాటి బిరుదము నీయకుందువా? నేనధర్మమును బోధింపలేదు. దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము జేయఁగల సార్వభౌముఁడవగుట యుక్తాయుక్త విచక్షణము చేయుఁడని బ్రతిమాలితినిగాని మిమ్మును శాసింపలేదు. మీసమరైక పరాయణత్వమున నా వేడికోలు నిష్ఫలమైనది. పత్నీ గౌరవమును విడిచి నాహృదయ విదారకములయిన తిరస్కార శూలములచే నొవ్వనాడితిరి. మీరఖండధారుణీ సార్వభౌములయినను మేధానిధులయినను తరుణమువచ్చినప్పుడు నాయుద్దేశమును వెల్లడించుపాటి స్వాతంత్ర్యమే లేదా? అట్లయిన పురుషులకడ స్త్రీలు లక్కబొమ్మలవలె నోరులుగట్టివైచికొని యూడిగమున

కూగులాడ వలయునా! ఈ మాహాత్మ్యము మాహిందువుల నింతటితో వదలునట్లు లేదు. మనః కాంతా! వినుఁడు నే నీశ్వరసాక్షిగా నకల్మష హృదయను. నా యవివేకమో వివేకమో తగవు నెఱుకపరచి మిమ్ముమను కష్టపెట్టియే యుందును. దానికి క్షమింపుఁడు. ఆ యుదయసింహ మీరాబాయిలు మమ్ము మూషించియేయుందురుగాక! మీరేమేని తలంపుఁడు. నేను వారికిఁ గీడుసేయనోపను మీరు చేసిన నేను సహింపను.

కుర:—(చేరవచ్చి) అమ్మా! అయ్యగారికి కోపము వచ్చినది; శాంతింపుము.

మధు:—(కోపమున జురజురజూచుచు) ఛీ! అయ్యగారికి కోపం వచ్చిన భయపడుటకిందు దోషులెవ్వరును లేరు. మనము పోవుదమురమ్ము. (కురంగి, మధురలు నిష్క్రమింతురు.)

అక్బ:—అక్కటా! ఈ గుణరత్నమంజూషము నూరక కలత పరచితినిగదా!

(తెరలో)

సర్కార్, రథము హజారమున సిద్ధముగానున్నది.

అక్బ:—(ఆలించి) ఓహో! సేన చిత్తూరునుదాకి నేటికి రెండు దినములయినది. నేనిక యాలసింపరాదు.

(నిష్క్రమించును)

రెండవ రంగము.

సీను - యుద్ధరంగమున చెరసాల
(ఉదయసింహుఁడు కారాగారమునందు నిద్దరు
తురకబంట్లు కావలియుందురు.)

ఉద:—అక్కటా! నాగతి యెంతవఱకు వచ్చినది.

సీ. ప్రతిచెప్పగారాని రసపుత్రధారుణీ
శాసనోద్ధతిఁ బ్రశస్తత వహించి
ఆదిశాంకరి శుద్ధియైన వీరాభాయి
పూతకంఠమునందు పుస్తెగట్టి
అపరగాండీవియో యనఁ బోరి కెదురెక్కు
ముద్దురాణానంకమున ధరించి
ప్రాణాలనిచ్చి మాబాహువీరులు గొన్న
యశము మిన్నటిదాక యనుభవించి

గీ. సంగరాణాది రాజభాస్కరులు దాల్చు
స్వర్ణమకుటంబు తలమీఁద సంతరించి
వీరచిత్తూరు వేడికన్నీరుజిమ్మ
నేడుపగవారిచేత బంధితుఁడనయితి.

నాటి నా స్వప్నవృత్తము ప్రత్యక్షముగా కొనసాగు చున్నది. నా సతీసుత లీ ప్రళయసంగ్రామ దేవత కాహుతి గాక సజీవులై బయటబడఁగలరా? కలహామునకుఁ గాలు ద్రవ్వు మా రాణాకిశోరము నీ కరుణలేని తురక బెబ్బులులు ప్రథమకబళముగా చప్పరించి యుండును. ఆహా! రాణాకుమారా! నాడు నా మాటలు ధిక్కరించి మాను

సింగును గేలిచేసి మృత్యువునుబిలిచి యెంతకష్టముఁ దెచ్చి పెట్టితివి. (కొంచెముతాళి తలయూచి) దుర్మార్గుఁడగు బనబీరుఁడు క్షమాపముద్రుఁడగు పాదుషాకు మాపై నక్కస బుట్టించి కసిదీర్చుకొని యుండును. (అక్బరు నుద్దేశించి) ఓ యగ్బరు చక్రవర్తీ! నీవు జాతిమత వివక్షతాశూన్యుఁడ వయిన రాజర్షివే! న్యాయాన్యాయ నిరూపణచణుండవే! ఇట్టి నీ దివ్యకల్యాణగుణములు చిత్తూరు రాజుల దుర దృష్టవశమున విపరీతదశం జెందెనా? (ముందుకుతూలి) ఆహా! నేను నా కెన్నడులేని నిద్రామేఘము కన్నులపై నాట్యముచేయు చున్నది. (భటులవంకజూచి) పాప మీ భటులు కూరుకుచున్నారు. ఇప్పటి కర్ధరాత్రమయినది. యొక్క గడియ తలవాల్చెదను. (అని శయనించును.)

(బనబీరుఁడు ప్రవేశించును.)

బన:—(మీసము దువ్వుచు) బేష్! నాకృత్రిమ నాటకము నిరాఘాటముగా నడచి పోవుచున్నది. నా మాయా మహావ్యూహ మిట్టిదని యెఱింగినవాఁడొక్కఁడు లేఁడు. ఈరాత్రి కడచినచో యెల్లి మధ్యాహ్నమునకు చిత్తూరు సంపూర్ణముగా దహించి కృతార్థతా విమానమున సూర్య మండలమును జూచివత్తును. కసి కడుపునఁ బెట్టుకొని పగ సాధింపనివాఁడు నిరర్థకుఁడు. అట్టివానిని భగవంతుఁ డెన్నఁడో నరకమున త్రేల్చునని యాస్తికజనులు బొల్లి వేదాంతములుబలుకుచుందురు. క్రోధపరవశుఁడగు నావంటి

వానికడ వేదాంతమును, గీతాంతమును దలయెత్తుటకు స్థానములేదు. ఇప్పుడొకయుక్తిపన్నివీరిదినవంచించి విరోధిని బరిమార్పవలయును. వీరిద్దరు తురకబంట్లు. వంచనకు సారాయికన్న సాధనములేదు.

(నిష్క్రమించును.)

హాకీ:—(కలగనుచు) ప్యారీ! ప్యారీ (అని మురాదును ముద్దుబెట్టుకొనును.)

మురా:—(దిగ్గునలేచి) అరే బద్మాష్! నీకీ కండ్లు లేవుఛే!

హాకీ:—(మేలుకొని కండ్లు నులిమికొనుచు) అరే! భాయీ! నాకి ఆలాపన్మే పెళ్ళామనుకున్నానురే! (అని చెంపలు వేసుకొనును.)

మురా:—(నవ్వుచు) నాకీ కల్లుముంత కల్లోకి వచ్చిందిరే!

(తెరలో)

పారా హుషార్.

(మురాద్ హాకీములు తత్తరమున కత్తులుపట్టుకొని నిలిచియుందురు.)

(సేనానాయకుని వేషమున బనబీరుడు ప్రవేశించును.)

బన:—(తనలో) ఈ భటశిఖామణుల సమర్థతలు బయలుపడినవి. ఇందొకనికి కల్లుముంతయు రెండవవానికి భార్యయు గావలయునట. (ప్రకాశముగా) మురాద్ ఇటు రమ్మి. (అని సైగచేయును.)

మురా:—సాబ్ (అని చేతులుకట్టుకొని వచ్చును.)

బన:—ఓరీ ! నీవు మన స్కంధావారమునకు సమీపమున నున్న నాగవల్లియనువేశ్యను నా డేరాకు దీసికొనివత్తువా?

మురా:—(ఆలోచన నభినయించి) ఓహో! రావాలా?

బన:—అవునవును. బేష్మురాద్ అచ్ఛావుండావు. దాని నొరులకంటc బడకుండ తేవలయును. పాదుపాకు తెలిసి నచో మన యిద్దరిపని పట్టును. నీకు మంచి బహుమాన మిచ్చెదను.

మురా:—నిమిసంలో తెస్తాంమారాజ్. (అని చిటికవేయును.)

బన:—నేనెవరో యెరుగుదువా ?

మురా:—మా కొత్త సర్దారు కాదండీ ?

బన:—(వీపుదట్టి) ఆ. హుషారావాలా ! ఇదిగో యిప్పుడీ పైకము నీవుతీసుకొని వేశ్యకీ రెండువరహాలిమ్మ.

(మురాద్ నిష్క్రమించును.)

బన:—(తనలో) ఒకనిని దాటబంపితిని (హకీమునుబిలిచి) మీ రిద్దరు వచ్చువరకు నేనిందుకావలియుందును. నీవుపోయి రెండుబుడ్లు సూరతాకు దారు లావు.

హకీ:—చిత్తంసాబ్.

బన:—నీ వీ వరహాపుచ్చుకొని వలసినంత త్రాగుము. నేను తాగెదనని యెవరితోనైనc జెప్పితివా నీప్రాణములు దీసెదను.

హకీ:— లేదుఅయ్యా! తప్పుకాదండీ!

బన:— సరేపొమ్ము. (హకీం నిష్క్రమించును.) ఇది నా శత్రుగర్భనిర్భేదనా తరుణము. (అని బొడ్డునదాచిన తాళపుచెవుంగుత్తి తీసి తలుపుతెఱచి లోనఁ బ్రవేశింపఁబోవ యుదయసింహుఁడు కదలుచు)

ఉద:— రాణాకుమారా! నాకొకముద్దిమ్ము!

బన:— (తనలో) పాపమీతఁడు పుత్రవ్యామోహమున కలవరించుచున్నాఁడు. ఉదయసింహా! ఇంక నెక్కడి రాణా! ఇదిగో నాఖడ్గము నిన్ను ముద్దుగొననున్నది. (అని కత్తెత్తి సంశయించి) ఆహా నన్నుకలనైన నిందింపని నిరపరాధియగు నీవెట్టిబాగులతోఁ వధ్యానమున హతముచేయ నాకు చేతులాడకున్నవి. అనుంగుఁ బ్రేయసివి చెఱబట్టిననన్ను సాధించుటకు వెఱచి రామశాంతమును బ్రదర్శించిన గోవ్రువంటి ప్రీనినివధించిన నాకేమివచ్చును. తన దుర్దశ నెంచి శోకించి శోకించి మేనుమఱచి నిద్రించుచు దిక్కఱియున్న యీ యసహాయుని చంపజాల, చంపజాల. ఛీ! ఛీ! పాపిష్టి రాజ్యమోహమా! రాజరక్తమును భోజనముగా ననుభవించుచు శతాబ్దములనుండి వేలకువేలు జీవములను దిగమ్రింగిన చిత్తూరుసింహాసనమా! నీవెన్నడు నాశనమయ్యెదవు. (క్రోధమూర్తియై) ఔరా! నాయుద్యమమును మరచి యెంతలో కరుణారసాధిదేవతకు వశుఁడనైతిని. (పండ్లు నూరుచు) నా జీవనసర్వస్వమును హరించి క్షణకాలమున

నా వజ్రకిరీటమును మూర్ధమునఁ బూని నన్ను వేదనా ప్రపంచమున కభిషిక్తునిఁ జేసిన పాషాణహృదయుని, నాయనవద్యవాల్లభ్యహార్తను, నా హృదయశల్యమును సంహరింపక విడువను, విడువను. ఎవనిమరణము నా క్రోధదేవతకు విజయకేతనమో! ఎవని క్రొన్నెత్తురు నా స్వేచ్ఛాకల్యాణమునకు గాశ్మీరపంకమో, ఎవనిమేనిమాంసము నా దురాశాకమలాక్షికి మధురభోజనమో! ఎవని ప్రేవులు నా ప్రాభవరమారమణీశాలంబమాలికలో, అట్టి ప్రతిపక్షమూర్ధన్యుని కడతేర్పని నాపౌరుషము వ్యర్థము. వ్యర్థము. (తాళి) నిద్రాముద్రాభిరతుండయిన వీనిం జంపిన నసమర్థుండ నయ్యెదనా! భువనములు గర్హించునా! అభిమాన గౌరవములకు స్వస్తి జెప్పి కేవలము వైరి నిర్మూలనోద్యమమున నహర్నిశలు తపించు నాకు లోకముతోఁ బనియేమి? ఇట్టి యత్నములయం దప్రమత్తులై సంచరించుచుఁ బ్రచ్ఛన్నులై యుండు సేవకు లెందఱందు లేరు.

సీ. అనలాక్షుఁ డలిఁగి ముమ్మొన బల్లెమున గ్రుచ్చి
చిచ్చు కన్నున బుగ్గి జేయనిమ్ము
శమన కింకరులు నిర్దయ దండములమోది
యినుప బాణలుల వేయించనిమ్ము
కీనాశుఁ డలుక రేఁగిన కాసరఁపు టుక్కు
గిట్టల చేతఁ ద్రొక్కింపనిమ్ము
కుల పర్వతములు వేల్పుల పంపున న్నింగి
వ్రేలి నాతలమీఁదఁ గూలనిమ్ము

గీ. ప్రళయ జంఝానిలంబు సర్వంబుగూడి
భువన సప్తాంతములకుఁ గొంపోవనిమ్ము
యీ మహాత్ముని కంఠంబుఁ గోయకున్న
యేను జీవింపలేను సహింపలేను.

ఖడ్గమా! నీవిక స్వేచ్ఛగా విహరింపుము. (అని లోన ప్రవేశించి యుదయసింహునిఁ జంపి నెత్తుఁగు కత్తితో వెడలి వచ్చి) ఇప్పటికి నాకు మనశ్శాంతి కలిగినది. (అనునంతలో పురుష వేషములతో మధురా కిరంగిలు ప్రవేశించి హఠాత్తుగా జనబీరుని బంధించి కొంపోవుదురు.)

(నాగవల్లి యను వేశ్యతో మురాదు ప్రవేశించును.)

మురా:—(వెదకుచు) భోగమ్మిపిల్లె మనాండ్ సర్దార్ అయ్యా వచ్చిండు లోగా మంచి చెయ్యాల దీన్కి హకీం చూసిండు దీన్కి మన్ను చేస్తాడ్.

నాగ:—సాహేబుగారూ! మీ సర్దారుగారి డేరాకు రమ్మని కదా పిలిచితిరి ?

మురా:—(కొంచెము తీవ్రముగా) హాఁ

నాగ:—మరి నన్నిటకు దెచ్చితిరేమి ?

మురా:—సర్దార్కి చూడాలవద్దూ, ఎకడా యెకడా యుండింది అయ్యా అకడా అకడా పోతాం నీకీ హుంటావు లేదు.

నాగ:—దేశమంతా త్రిప్పుతారాయేమి ?

మురా:—మా యిష్టం. నీకీ పైసా యిచ్చాముగా.

నాగ:— అట్లయిన నేను వెళ్ళిపోయెదను. ఇదిగో మీడబ్బు మీరు తీసుకొనండి.

మురా:—భోగందాన్కి యిచ్చింది పైసామల్లా తీస్కుంటా ముబే. నీకీబడామస్కీహుండి లాగహుండావ్.

నాగ:—నన్నాడేరాకుం గొనిపొండు; లేదా నన్ను విడువుడు. మేమెంత వేశ్యలమైనా యింతగట్టిగా బ్రతుకువారము.

మురా:—అబ్బసామ్మలాగ డబ్బుతీస్కొని హెక్డికిపోతావ్. సర్దార్కి లేకపోతే మేంయుండిందిగా.

నాగ:—మంచిపనియాయెను ఈనాడు నాలుగు రూపాయలిచ్చి నాకని కులముచెడమంటారా యేమి? మేముసాహేబుల వద్దకురాము.

మురా:—అరే భోగందాన్కి కులంయేంటి? మూసాహెబుల్ యెంతమంది యుంచుకుందిమీకి.

నాగ:—ఎవతో నీతిలేనిది చేసెనని మేమట్లగడ్డితిందుమా?

మురా:—(కోపముతో) తినేది అంతాగడ్డీకాదుబే. ఇందులో నీతినీమం, జాతిగీతి, కులంతలం ఏంది నీకకులంకావాలా బుద్ధిహుండిందితో నాకీరేపు భామ్మర్లు మేం కలుస్తాం.

నాగ:—చాల్చాలులెమ్మ. నన్నొంటరిగాతెచ్చి మోసము చేయజూచుచున్నారు. రేపు మీపాదుషాగారితోచెప్పి నీపనిబట్టించెదను. కుడియెడమ భేదంలేకుండా కులము చెడగొట్టుదని మిమ్ము బంపినారేమో కనుగొందును.

మురా:—(పకపకనవ్వి) సర్కార్ కుబంగిలం బేవం హానింది. చెప్పాతీస్తాని మొఖంమీదకొడ్తాం నీకియిప్పుడు నాచేతిలో చిక్కింది ఎకడాపోతాం. (అనిపైకిబోవును.)

నాగ:—(దూరముగాపోయి) దూరముగానుండుము. బుద్ధి చెప్పించెదను.

మురా:—నాకీబుద్ధి సెప్పేవాలా ఎవురూ నాకిపైల్వాన్ హై కుష్టీగిష్టిచేస్తాం. అంతపనిఎందుక్కు బే. నీకియొప్పొకుంది. హాంటేనాకు బుద్దివచ్చింది. ప్యారీ! ప్యారీ! నీకిమీాద నాకి మన్సుతగిలించి నీకి సలాంచేస్తాం. హాకీంవచ్చాడు నాకీ గోలచేస్తాడ్. (అని బ్రతిమాలును.)

నాగ:—(తనలో) వీనికి తోడు మరియొకడు మున్నట్లున్నది. నేనింతలో చిక్కుపడితిని. ఇప్పుడీతనిని మోసముచేసిన గాని బయటబడనీయడు. (ప్రకాశముగా) బావగారూ! మీామనసు కనుక్కొనుట కట్లంటిని అయితే నాకేమిచ్చెదరు? (అనినవ్వును.)

మురా:—(చంకలుతాటించి) ప్యారీ! నాకీ మీాద మన్సు హుండింది అని పరమాన్నంచేయి.

నాగ:—(చేతిలో చేయివేయుచు) అబ్బే! నిజముగా నీవంటి చక్కనివానిని జూచి విడిచిపోగలనా? నీ పీచుగడ్డము వేయివరహాలు చేయదా?

మురా:—నాకి ఒక్కముద్దు తినిపియ్య. (అని ముద్దుపెట్టుకొనబోవగా వారించి)

నాగ:—అదిగో యెవరోవచ్చుచున్నారు. కొంచెము తాళుము.

(పూర్తిగాత్రాగి తూలుచు హాకీం ప్రవేశించును.)

మురా:—(వ్రేలుకఅచుకొని) సమయానిక్ చచ్చాడ్ బేహాకీం.

హాకీ:—(నాగవల్లినిచూచి నిర్ఘాంతపోయి చూచుచుండును.)

మురా:—అరే హాకీం ఎకడాపోయావుబే ?

హాకీ:—భోగమ్దికాదుబే యీమన్సి. భోత్ మజాచేస్తా హుం డావు! (అని తలయెగురవేయును.)

మురా:—సంసారిబే. ఎర్గినమన్సి.

హాకీ:—(గుడ్లుమిటకరించి) ఎరిగినమన్సులిక్ ముద్దుపెట్టుకుంటం నీకీహల్వాటుబే.

మురా:—(వ్రేలుకఅచుకొని) సర్దార్ పిల్పిచ్చిందిబే!

హాకీం:—ఇంక ఎక్డాసర్దార్ మనిక్‌హుండాంగా! (అనియొక సారాయిబుడ్డి సీయబోవుచు) నాకీ యెక్డుతాగుతాంరా! నీకుభి తాగు. (అని తన సీసాలోని సారాయి నాగవల్లినోట బోయును.)

నాగ:—(ఓకరించుకొనుచు)మంచివాఁడవు. నన్నల్లరిచేయించు చున్నావా? (మురాదుతో) నిన్నువరించినందుకా యీ ఫలితము.

మురా:—క్యా! బే హాకీం హాల్ఖుబల్సింది నీకీ నామన్సికి పట్కుంటావుభే.

హాకీ:—జాజేజా! ఖోగందిహుంది. నాకి పట్కుంటాం, నీకి పట్కుంటాం. నీకీకొన్పట్టిందిరా దేమంహంతా!

మురా:—నాకి చక్దనంచూచి దీన్కి కుషిచేసింది. నీవు ఓ్రా నడుంగా.

హాకీం:—నాకిచక్కదనంచూసింది బుద్ధిచేస్తాది. (అనిమీాసము దువ్వుచు నాగవల్లిని సమీాపించి) బాలా! నాకీ అందం చంచంచూడు.

నాగ:—(మురాదు చాటుకు బోవుచు) మొద్దువలె నూరకుంను వేమి? నీకుపౌరుషములేదా! మగవాడవుగావా?

మురా:—(కోపము తెచ్చుకొని) అరే! నీకీప్యాణం తీస్తా! కపడదార్!

హాకీ:—(చొక్కా సవరించుకొనుచు) నీకీప్యాణం తీస్తా! నీ రకతంతున్గాలా! నర్మల్ చిందాలా! (అనకలింయు బడును. హాకీం మురాదులు పోరాడుచుందురు)

నాగ:—(తనలో) నేను తప్పించుకొనుట కిదేసమయము. (అని దౌడుతీయును) (హాకీము మురాదును పడవేసి వెదకికొనుచుండును.)

హాకీ:—అరే మురాద్ నాగ్వల్లి మోసంచేసి పోయిందిభే.

(తె ర లో) పారాహుషార్.

(ఇద్దరాలించి తబ్బిబ్బున కత్తులుధరించి జైలుకడ రక్తముచూచి చనిపోయియున్న యుదయసింహుని చూచి గుండెలు కొట్టుకొనుచు)

హాకీ:—అరే! భాయీ! కొంప మునింగిందిభే.

మురా:—అరే! నాకీపిల్లల్కి కూడు తీసిందిరే:

హాకీ:—అరే! నీకొబీబీకీ పుట్టింది నాకీ మూడునెల్లు అయింది నాకీ యెంత ఘూచారం వచ్చిందీగే ఏ–ఏ–ఏ.

మురా:—అరే బావా అరే! షీద్ నీకిపుట్టింది నాకి దలిద్రం చుట్టుకొందిలేదురే. నీకి మొఖం నాకి చూస్తాది లేదుభే. 'ఉపయసిముడురాజా! నీకీ చంపింది ఎవురూ సెప్పూవ్జీ! ఈ–ఈ–ఈ

హాకీ:—ఇయ్యాల పొద్దాక ఎవురిమొఖం చూసింది యింతపని అయిందిరే!

మురా:—నీవీమొఖం చూసిందిరే నాకీ యీ–యీ–యీ–

హాకీ:—అరే! అల్లా! ఖుదా నాకికడుపులంతా Γంగాళంచేసి నావురే నాకొంపమీద దీపం తీసిందీ!

మురా:—ఇంక నాకీ బతుక్కతాంలేదు (అని కత్తినూరి హాకీం గొంతు కోయబోవును.)

హాకీ:—నాకుభిచచ్చిపోతాం (అని సారాయి త్రాగుచుండును.)

మురా:—(ఆలోచన నభినయించి) అరే! అరే! హాకీం. సర్కార్ నీకీ చంపింది మన్కి అడిగిందు ఏం చేస్తావురా!

హాకీ:—ఏం చేస్తావునీకి.

మురా:—తేల్కరిసింది అని.

హాకీ:—తేల్కా రిసిండితో రకతం వస్తాదిబే దివానా! మాటా చెప్తావు.

మురా:—(సంతోషము నభినయించి) నాగ్వాల్లిబే నాగ్వాల్లి.

హాకీ:—మీకీయుండిందిగా అంటే!

మురా:—మాకుభి చంపింది అని.

హాకీ.—అచ్ఛా! అచ్ఛా! యిది మంచిహాలోచన్.

మురా:—పోతాం రా బే.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

(చతుర్థాంకము సమాప్తము.)

పంచమాంకము

సీను — అంతఃపురము.

(లవంగి యను చెలికత్తె పట్టుకొనియుండ వీరాబాయి మూర్ఛిల్లి యుండును.)

వీరా: — (మూర్ఛ తేరి భర్తనుద్దేశించి) ప్రాణేశ్వరా! ప్రాణేశ్వరా! ఇంక నెక్కడి ప్రాణేశ్వరుఁడు. అయ్యో! అయ్యో! నాథా! నీయనుంగు ప్రేయసి నెడబాసి యెంతలో పగవారికిఁ జిక్కి కారాగారబద్ధుఁడవైతివి. ఎంత ప్రలాపించితివో! నన్నెంత దూఱితివో! ఎట్టి పగవానినేనియుఁ జంపఁజేతులాడక స్త్రీకన్న ముమ్మరంగులు జాలిపడు వెన్నవంటి కోమల మనస్కుఁడవే? పరమ ధార్మిక మహాపురుషుండవగు నీకా బందీగేహవాసము. అక్కటా! నిష్కారణవైరి నిర్మాతలును, శిలాకర్కశ చిత్తులగు తురకలు నిన్నెన్ని శ్రమలు పెట్టుచున్నారో కదా!

గీ. తళుకుఁ జెక్కుల లేనవ్వు మొలక లురల
సింహపీఠికమీఁద నాసీనుఁడవయి
వసుధ శాసించు నీతోంటి వైభవంబు
గాంచునో లేదొ మరల నా కన్నుదోయి.

(తత్తరపడుచు) లవంగీ! లవంగీ! నా యాత్మేశ్వరుఁడు నాకర్ణవీథుల నార్తధ్వానముఁ జేయుచున్నాఁడు. అతని కేమాయెనో (యొడలు చూచుకొని) ఇదియేమి నాకు రోమాంచము కలుగుచున్నది.

లవం:—అమ్మా! శాంతింపుఁడు. ఊరడిల్లుము. చక్రవర్తులు సజీవులై యుందురు.

వీరా:—కాదే! నా పసుపుఁ గుంకము పాడుపడినట్లున్నదే.

లవ:—అమ్మా! భగవంతుఁడు మీపాలగలఁడు. మీ కట్టిపాటు కలుఁగదు.

వీరా:—ఇప్పుడు నా పతిని రక్షించుటెట్లు?

లవం:—పాదుషాతో సంధిచేసికొనుట కన్న మార్గము లేదు.

వీరా:—(క్రోధమూర్తినియై లేచి) ఛీ! ఛీ! యపౌరుష ప్రలాపినీ! ఏమంటివి? సంధియా, కాలవశమున నాభర్త బందీకృతుఁడైనంత మాత్రమున నసమర్థనై పరుల నాశ్రయింతునా! నాగొంతున నూపిరి యున్నంతవఱకు కోటి యగ్బరుల మధ్య నాభర్త చిక్కియున్నను బంధముక్తి చేసికొనలేనా! ఈ ఖడ్గరాజము వీరాబాయి కరమున మెఱయునంతకాలము పరాధీననై మా తల్లికి చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి కవమానము ఘటింతునా! మహిషాసుర మర్దన మొనర్చిన భార్గవి నా యుపాసన దేవత. నరక నాశంకరియైన సత్యభామకుఁ బాలిచ్చి పెంచిన భరత వర్షము నా జన్మసీమ.

సీ. ముద్రింతు నా పేరు ముల్లోకములు మెచ్చ
నాలిముష్కరుల గోరీలమీఁద
చిత్రింతు కన్నీటి చిత్తజల్లుల పెల్లు
కోమరుబిబ్బీల గండములమీఁద

ఆడింతు లోకమల్లాడ నా చురకత్తి
దుశ్చరిత్రకుల కుత్తుకలమీఁద
నటియింతు నగ్నిగంధక ధూమపటలంబు
బాలిశాధముల డేరాలమీఁద

గీ. పరువులెత్తింతుఁ బాదుషా బలములెల్ల
జగతిమూయంగఁ బోరలు పీనుఁగులమీఁద
విజయకేతనమెత్తింతు విస్ఫుటముగ
కలికి! చిత్తూరు వజ్రదుర్గములమీఁద.

(అని ఖడ్గహస్తయై పరువిడును.)

(లవంగి నిష్క్రమించును.)

రెండవ రంగము

(సీను - యుద్ధరంగమున నక్బరుని గుడారము, అక్బరు అఫ్జులు ఫజులు పీఠములనుందురు.)

అక్బ:—(విచారముతో) కవీ! సురాపాన నిరతులగు మన భటులు లంచముఁగొని యుదయసింహుని సంహరించి యుందురు.

అఫ్జు:—అనఘా! నాకొక సందేహము వొడముచున్నది. నాఁడు మన సభారంగమున చిత్తూరుపై నిందలుమోపిన యనామక పురుషుఁడే యీ యకృత్యమున కొడిగట్టి యుండును.

అక్బ:—పాపమీ యుదయసింహున కిట్టి పాటువచ్చునని యెఱింగియున్న కారాగారమునఁ ద్రోయించియుండను.

విభుని చావునువిని దివ్యచారిత్రయగు వీరాబాయి నన్నేమి శపించునో! ఎంత దుఃఖించునో! పతివ్రతాశాపమును బండితవాక్యమును రిత్తవోవునా? దూరాలోచనదక్ష యగు నా భార్య మధురాదేవి నన్నంత బ్రతిమాలినను తిరస్కరించి యొకపతివ్రత కంఠసూత్రమును ఛేదించితిని.

అఫు:—సుల్తానువరేణ్యా! కడచిన దానికిఁ జింతింపనేల? తమ రిప్పటికేనియు రణమును జాలించి ఆకలుషకర్మతుని మట్టుబెట్టు యత్నమున కుపక్రమింపుఁడు. రణమిప్పటికే యసంఖ్యయోధుల నాహారించినది.

అక్బ:—అవును. (త్వరపడి) ఓరీ! ఎవఁడురా అక్కడ!

(సేవకుఁడు ప్రవేశించి)

సేవ:—స్వామీ! ఏమి ముదల?

అక్బ:—ఓరీ! నీవు పోయి యాలముఁ జాలింపుమని మానుసింగుతోఁ జెప్పుము.

సేవ:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

అక్బ:—ఇప్పుడా మానవాధముని గనుగొనుట కేమియుపాయము.

అఫు:—దేవా! మన రాజా బీరుబనుఁ డపరాధ పరిశోధక వ్యాపారమున నారితేరినవాఁడు. మీరీతని నీకార్యమునకు నియోగింపుఁడు (బనబీరుని తెక్కలు విఱిచికట్టి మధురా కురంగులు పురుషవేషములతోఁ గొనివత్తురు.

అక్బ:—(ఆశ్చర్యపడుచు నప్పుజల్ఫజులుతో) కవిరాజా! యితడుగదా మన.........

అఫు:—రాజకుంజరా! అవును. దైవవశమున నీతఁ డీ వీర ద్వయమునకుఁ జిక్కినట్లున్నది.

అక్బ:—(మధుర నవలోకించి) ఓ వీరుఁడా! మా నిర్ణీత యత్నము బాలుగొన్న నీ వెవరవు? ఈ మాయానాటక సూత్రధారుఁడు మీ కెట్లు చిక్కెను?

మధు:—ధరాకళత్రా! మాగాథ నిగూఢము. ఈ రాజహంత చెరసాలబద్ధుఁడగు యిప్పూరాధినాథుని సంహారించి వెడలి వచ్చుచుండఁ జూచి యాకస్మికముగా పట్టి కట్టితిమి. ఒక గడియ ముందుగా వచ్చియున్న నా నిద్రాపరవశుఁడగు దీనపురుషుని రక్షించి యుందుము. మా యత్నము పూర్ణముగా ఫలింపమికి చింతించుచున్నాము. కాని యీ ప్రచ్ఛన్న బాడబానలమున ప్రపంచ మింకను దగ్ధము గాకమున్న మా చేతికిఁ జిక్కెనని సంతసింతుము.

అఫు:—(తనలో) ఇతని కంఠస్వరము నాకు చిరపరిచయముగా నున్నది.

కుర:—(తనలో) మా దేవిగారి కైతవకథాకల్పన మెంత చక్కగానున్నది.

అక్బ:— (సంతోషపడుచు) ఓవీరులారా! మీరు దేశమున కెంతయో పుణ్యముచేసితిరి. మీకేమికావలెనో యడుగుఁడు.

మధు:—ముందీతని శిక్షనిర్ణయింపుఁడు.

అక్బ:—(అఫుజులుని చూచి) ఆర్యా! ఈ చండాలునేమి చేయవలెనో తోచకున్నది. మునీతని ఘోరకార్యమున లభించిన భాగ్యమేమో పృచ్ఛింపుఁడు. వీనితో భాషించుట నాకసహ్యముగా నున్నది.

అఫు:—ఓయీ! జగదపకార దీక్షాపరాయణా! నీ వెవరు?

బన:—అనఘా! రాజ్యమోహ పిశాచవీశితుండనై, వైరిహాసనమున కుద్యుక్తుఁడనై, సంచరించు నొకానొక దంభవిద్యాగహన సంచారిని. నాఁడు ఢిల్లీనగరమున నీూసభలోకమునని లిచి చిత్తూరుపై దురాగతములు పలికి ద్వేషము పుట్టించిన కపటవేషధారిని. వాస్తవముగా నేను హంతవ్యుఁడను. నిష్కారణముగా చితోడ్సామ్రాజ్యమున కగ్ని దరికొల్పితిని. నా ప్రయత్నములన్నియు నిరాఘాటముగా కొనసాగినను నా హృదయమునకు శాంతి లేదు. నాదౌష్ట్యము నన్ను వేధించుచు కులపర్వత శిఖరములనుండి నన్నగాధకూపములకు విసరివేయుచున్నది. నాపంచప్రాణములు భయంకర బడబానల జ్వాలలంబడి కుమిలిపోవుచున్నవి. నేనెవ్వఁడనో కాను పూర్వపుఁ జిత్తూరుసార్వభౌముఁడను. నా పేరు బనబీరుఁడు. మీూ పట్టాభిషేక మహోత్సవమునకు వచ్చి భద్రవేదండ పంచకము నుపాయనముచేసినది నేను. మీూ రిపు డధిష్ఠించు గజము నాయది. ఈ పిశాచస్వరూపమున నున్న నన్ను మీూరు గుర్తింపజాలరు. (దుఃఖముతో)

ఓ యక్బరురాజా ! నన్ను శీఘ్రమేవధింపుఁడు. నేఁ మనో వేదనను భరింపలేను.

(అక్బరుఁ డపుజులఁ షజులు లోకరిచె. గము లోకరు చూచుకొందురు.)

అక్బ:—(అపుజులుతో) ఇతని యుదంత మాశ్చర్యముగా నున్నది.

అపు:—(తనలో) పదభ్రష్టతా సంజనిత కోపమున నితఁడు కేవలము కానిసీఁడయ్యెను.

అక్బ:—ఇపుడు కర్తవ్యమేమి ?

అపు:—ఏమున్నది. ధర్మ శాసనానుసారముగా నితఁడు వధ్యుఁడు.

మధు:—(తనలో) పాపమితనిని జంపెదరుకాఁబోలు (ప్రకాశముగా యపుజులుతో) అయ్యా ! మీ ధర్మనిరూపణము కఠినముగా నున్నది. హంతకుఁడగు వీడింకను పశ్చాత్తప్తుడగుటకు ద్వీపాంతరశిక్షయే యుత్తమము. నా ప్రార్థన మాలించి యట్లొనర్పుఁడు.

కుర:—(తనలో) ఆహా ! మా దేవిగారి హృదయమున కరుణా కాఠిన్యములు సమానస్థానమునలంకరించుట శోచనీయము.

అక్బ:—అవు నీ వీరుని యభిప్రాయ ముచితముగా నున్నది. ఓరీ ! సేవకా యిటురమ్ము. (సేవకుఁడు ప్రవేశించును.)

అక్బ:—ఓరీ! ఈతని గొంపోయి చెరసాలయందుంచుము. (అపుజులునితో) మీరుపోయి చెరసాల నాయకునితో వీని శిక్షావివరము నివేదింపుడు.

అపు:—చిత్తము. (అపుజులు ఘజులు, బసబీకుఁడు, సేవకుఁడు నిష్క్రమింతురు)

అక్బరు:—(తనలో) ఈతనిముఖమున మానుసింగుని కవళిక లున్నవి. (ప్రకాశముగా) ఓవీరుఁడా! జయపురరాజులతో మీకు బాంధవ్యమున్నదా?

మధు:—లేదుఁగాని దూరపుచుట్టఱికము.

అక్బ:—(సంతోషమున) కావుననే నిన్నుజూచిన నాకు మధుర స్మరణకు దట్టుచున్నది.

మధు:—(కురంగివంకజూచి చిరునవ్వునవ్వి) ఏమధుర?

అక్బరు:—ఎరుగవా జయపురరాజనందన?

మధు:—(ఆలోచననభినయించి) ఆ, ఆ. తెలిసినది. మను రయు నేను నొక గురువుకడఁ జిన్ననాడు చదువుకొంటిమి. పార్థివేంద్రా! ఇప్పుడామె మీతో వచ్చినదా? నన్ను గుర్తించునేమో?

అక్బ:—లేదు. ఈదండయాత్ర తనకిష్టములేదు.

మధు:—మధుర కడుపట్టుదలమనిషి. మిమ్ముమను వదలియుంట చిత్రముగానున్నది. మీతోవచ్చియున్న దేమో కనుగొనక పోతిరా!

అక్బ:—

మగని యానతిలేక స్వేచ్ఛగ సంచరించు
వ్రాత యీ దేశ జనులకు వ్రాయలేదు
పాడునవనాగరికతా ప్రపంచ గాథ
నాకు వినుపింతువేల? రణప్రవీణ!

కుర:—(తనలో) చక్రవర్తుల కింకను కలవరము వదలనట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) ధరణీశ్వరా! మీపట్టమహిషియును జిత్తూరువచ్చినట్లున్నది.

అక్బ:—(తొందరపడి) ఆ. ఆ నీవు చూచితివా? వాస్తవమా?

మధు:—అగత్యము లేక మీరన్నట్లు శుద్ధాంతస్త్రీయగు మధుర రాసావాసించునా? మీకిప్పుడావిను జూపిన మాకే మిచ్చెదరు.

అక్బ:—ఏమడిగిన నిచ్చెదను. ఎక్కడనున్నది? పోవుదము రండు.

మధు:—ఎక్కడకో పోవలయునా! మధుర నావంటిదేనా? (అని ప్రత్యక్షమగును.)

అక్బ:—(విభ్రాంతిపడి కౌగిలించుకొని) దేవీ! నన్నెంతమోసగించితివి.

మధు:—ఉరుసులో నాడు మీరు మోసగించిన దానికి.

అక్బ:—ఈ పురుషుం డెవరు?

మధు:—మన కురంగికాదా?

అక్బ:—కురంగియా? కురంగీ! మీదేవిగారికి తగినట్లే దొరకితివి. మనము శీఘ్రమేపోయి వీరాబాయిని రక్షింతము రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

మూడవరంగము

సీను — యుద్ధరంగము. (రణభేరీలు మ్రోయుచుండ రౌద్రమూర్తులై కత్తులుద్రిప్పుచు రాణా జయమల్లులు ప్రవేశింతురు.)

రాణా! ఓరోరీ! మ్లేచ్ఛాధములారా! రండు రండు, మీ పస బట్టెదను.

మాను:—(పరుగెత్తుకొని వచ్చి) ఓరోరీ! వాచామూర్ఖన్యా!

ఉ. నాఁడు సభాంతరాళమున నన్నుఁ దృణంబుగ నెంచి తండ్రియౌ
నన్నాఁడని తూలనాడు వచనంబులు కొంచెము వెళ్ళబెట్టి నీ
పోడిమిఁ జూపుమేది? రణభూమికి నీతల బొమ్మగట్టి చెం
డాడెద తోడు దెచ్చుకొనరా! తులువా! యలనాటివీరునిన్.

(అని యెదుర్కొనును.) (తెరలో)

ఉ. నన్నువధించి యావెనుక నా సుకుమారుని దాకినన్ బలా
భ్యున్నతి గానవచ్చు నిలు మొక్క క్షణంబున నీదు రక్తము
న్గన్నులఁ జూతు నిట్టి పసికాయ నెదిర్చుటగాదు శౌర్య సం
పన్నతయుక్కుతునక్కలగు మమ్మెదిరింపుము మీసముండినన్.

పై పద్యమును చదువుచుఁ బురుషవేషధారిణియై వీరాబాయి ప్రవేశించును.)

వీరా:—విరోధి కబంధ విచిత్ర సౌధాంగణముల భూతభేతాళ గణములకు బువ్వంపుబంతులు సాగించెదను. రండు, రండు.

(కొంతవఱకు పోరిగాయపడి ప్రేవులు జారాడ బిగియగట్టి తిరుగ పోరి నేలగూలుచు) ఓ రసపుత్ర యోధులారా! చెంగలింపుఁడు. మీ నామములకు శాశ్వతకీర్తి నార్జింప వలెనన్న రణరంగమే దివ్య సాధనము. ఈ మహాసంగ్రామ భయంకర నాటకమునకుఁ బ్రేక్షకులై దివ్యులు మేఘ పంక్తుల నాసీనులై మందార మాలికలు బట్టియున్నారు. మీ సార్వభౌముఁడు, శృంఖలాబద్ధుఁడై బందీగేహమునననయు చుండ, మీచితోడ్గడ మనాథయై మూల్గుచుండ, వైరిశిరము లను ద్రక్కలింపరేల ? నీహారలేశముల వంటి తనువులనాశించి యమమహిషరింఖాటంకారముల నాకర్ణింపకుఁడు. ఇదిగో భూమ్యాకాశములు సాక్షిగా నా శరీర సర్వస్వము, నాపవిత్ర రక్తమును దేశ సంరక్షణార్థము ధారవోయుచున్నాను. బ్రహ్మాండము బ్రద్దలగుగాక! సముద్రములు మిన్నుముట్టు గాక, చుక్కలూడిపడుగాక, వెన్నుజూపకుఁడు. ఆజ్యముబోసిన యగ్గులై, కసరరేగిన సింగములై జన్యక్షేత్రమున రుధిర వృష్టి యందు యశోబీజములను వెదజల్లుఁడు. చిత్తూరుగవనికిఁ గపాలతోరణములను గెసేయుఁడు. మీ నామ సంకీర్తనము నకై ఁడగంగనలు వీణెలు శ్రుతిచేయుచున్నారు. నేనును మీకు సాయపడియెదను. (అనిలేచి నడువబోయి కూలిపడి) ఆహా! వీరాబాయి ఖడ్గము విశ్రమించుచున్నది. నా జీవనగేహమున నిరంతరము ప్రజ్వరిల్లు ప్రతాపజ్యోతి దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచి

నది. ఉదయసింహుని మహానంద సాగర మధ్యమున విధి కఠోరాట్టహాసము చేసినాఁడు. (రక్తము జూచుకొని) ఆహా! నామేన నెన్నిగాయములు పడినవి. ఈరక్తవసనములతో స్వర్గయాత్రాభిముఖి నయిన నాకొఱకు నిలింపులు కాంచన కిరీటమును గొని వచ్చుచున్నారు. దేశమునకై దేహములుపాయనములు గావించిన భారత వీర పతివ్రతల యందు వీరాబాయి కీర్తి కిరీటము ధరించుచున్నది ఏమి నాభాగ్యము. (అని మూర్ఛిల్లును)

(అక్బరు ప్రవేశించి)

అక్బ:—(అబ్బురపడి) ఆహా! ఈమె ప్రతాప మనివార్యము. ఇంక నిమిషకాల మీశక్తిస్వరూపిణి రణవిహారము చేసియున్న నా సర్వసేనావారము నాహుతిఁ గొనియుండును. ఇట్టి కాంతలు మా భరతఖండమున జన్మించియుండుట జూచి యుప్పొంగవలసిన నేను అవివేకినై కయ్యమురేచి యెంత పాతకమున కొడిగట్టితిని. నా ధర్మపరిపాలనము గంగపాలయినది. ఈ వీరవనితా పాదములను పూజించిన నాకు ముక్తి కల్గును. హిందూ మహమ్మదీయ విరోధములను నిర్మూలింప నిశ్చయించుకొన్న నా తెలివి తెల్లవారినట్లున్నది. మా భరతమాతృకాసంతానమహిమ దలంచుకొనగా, మేనుఁ బులకరించుచున్నది. ఓ భరతఖండమా!

సీ. ప్రమథనాథుని నీరు ద్రావింపజాలిన
వజ్రాలకొడుకుల బడసినావు
నరకాధిపతిగుండెఁ గరగింపఁజాలిన
వెలదిమిన్నల కుగ్గువెట్టినావు

బ్రహ్మయంతటివాని వణకింపఁజాలిన
మునులకుఁ బూపునిడి మోసినావు
అంటినంతనఁ బాపమడఁగింపఁ జాలిన
తీర్థకోటులమున్ని దేలినావు

గీ. యుర్విఁబుట్టకముందె నీవుంటివే ము
సకలశాస్త్రపురాణము ల్జదివినావు
గొనబుసిరిగలభాగ్యశాలినివి నీవు
భారతాంబామణీ నమస్కారమమ్మ !

సీ. జలకంబులాడించు చెలికత్తెగద నీకు
కనకాంబుజాఢ్య గంగాభవాని
తలమీఁది గుంకుమల్లెల దండగదనీకు
సత్యున్నతోగ్ర హిమాలయంబు
పూఁతబంగారు సొమ్ముల పెట్టెగదనీకు
సిరివెలంది చరించు సింహళంబు
ముద్దుగారెడు నిగ్గుటద్దంబుగద నీకు
నింపారు హిందూమహాంబురాశి

గీ. ఇట్టి నినుఁజూచి బిచ్చంబు బెట్టుమనుచు
నన్నిదిక్కులు యాచించు చున్నవమ్మ !
ఐకమత్యంబుగలిగి నిన్ననుభవించు
కొఱతపూరింపవే మాకు భరతమాత !

(వీరాబాయివంకజూచి తనలో) ఈ శాంకరీస్వరూపిణిని బలుకరించుటకు నాగుండె నిబ్బరింపకున్నది. (సమీపించి ప్రకాశముగా) ఓ ప్రతాపసుందరీ! భారతవీర సోదరీ

లలామా! నీజీవనప్రళయ కారకుండగు పరమపాతక చక్రవర్తి యక్బరు నీ సుగుణశృంఖలాబద్ధుఁడై యోడి నీ వీరమూర్తికి నమస్కరించు చున్నాఁడు.

వీరా:—(క్రోధోచ్ఛలితయగుచు లేచి కత్తినివెదకుచు) ఏమీ! అక్బరు రసపుత్రభువనకంటకుండయిన అక్బరుఅనంతక్షమా సంపన్నుఁడగు నానాథుని జాలిలేక చెరసాలపాలొనర్చిన యా నిర్దాక్షిణ్య కలుష కర్కశ హృదయుఁడగు అక్బరు వీఁడే వీఁడే! (అనిపండ్లుకొఱకుచు) ఈ కరవాలము పతని గర్భమునుచీల్చి, హాయిగా నిర్విచారముగా స్వర్గ మలంకరింతును.

అక్బ:—(తనలో) అయ్యో! నేనేమిచేయుదును. అమాయిని యగు నీదొడ్డము త్తైదువునకు భర్తృమరణము నెఱింగించిన వారు లేనట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) తల్లీ! నిజముగా నేను ఘోరపాపిని. నీపవిత్రహస్తమున నాకంఠముగోసి నన్ను ధన్యునిఁజేయుము. (అని తలయొడ్డును) (వీరాబాయి కత్తి జారవిడిచి) ఆహా! పశ్చాత్తప్తుఁడగు యీతనిం దునుమరాదు. (ప్రకాశముగా) ఓచక్రవర్తీ! నీకు శుభము, మా ధర్మజుని చరణతలస్పర్శనమున ధన్యమైన హస్తినాపురీ సింహాసనాధ్యాసీనుఁవైన నీవు సంస్తవనీయుఁడవు. విధికృతము మాపై స్వేచ్ఛావిహారము చేసినది. ఇందు నీ దోసము లేదు. నాభర్తకు బంధముక్తి గావింపుము. నాకుమారుని (దుఃఖము నభినయించి) ఇంకనుఁ గుమారుఁడా! రాణా! నీవేమైతివి?

అక్బ:—అమ్మా ! నీకుమారుఁడు క్షతగాత్రుఁడయ్యె ! అతఁడిప్పటికి మరణించియుండును. నీభర్తనెవరో విరోధులు బందీగృహమున సంహరించె. అతనిని పట్టి శిక్షించితిని. నన్ను క్షమింపుము. నే నేమియు నెఱుఁగను. నీ పవిత్రక్రోధమున నన్ను శపింపకుము. తల్లీ! నీకు నమస్కారము.

వీరా:—(కలవరపడి తన్నుకొనుచు) ఘోరము. ఘోరము. ప్రాణేశ్వరా! నీవు బందీగేహమున నున్నను సజీవుఁడవై యుంటివని నా హృదయమునకింత శాంతిఁ జేసికొంటినే! రాణా కుమారా? నీవు స్వర్గమలంకరించితివా? మిమ్మును విడచి యింకను మొండికై బ్రతికియుండి యెంతపాపము చేసితిని. బనబీరుఁడా! నీ కనులు చల్లబడెనా! మాకుటుంబము నెంతలో దిగమ్రింగి నీళ్ళు త్రాగితివి. (త్వరపడి లేచి మిన్నుజూచుచు) మనోహరా! మనోహరా! ఏమి యాజ్ఞ, రమ్మనుచుంటిరా! ఆ_ఆ లేదు. నేనా! కొడుకా! కొడుకా! ఆలసింపను. (అని కత్తితో బొడిచికొని) భరతఖండము, నా భాగ్యము, దుఃఖము, చిత్తూరు, దాహము, సంతోషం, యుదము అ_క్బ_రు

(అని ప్రాణములు విడుచును.)

అః నిక పడును.

పంచమాంకము సమాప్తము.

Printed by Vemkatram Power Press, Ellore

Paper I. C. No. W. G. 1. Jan. 47/1000 Copies

కవికోకిల, కవితావిశారద, ఉభయభాషాప్రవీణ

జి. జాషువగారి

అపూర్వగ్రంథములు

(1) ఖండ కావ్యము	1 భాగము	1—0—0
(2) ఖండకావ్యము	2 భాగము	1—0—0
(3) పిరదౌసి		1—0—0
(4) గబ్బిలము	1 భాగము	1—0—0
(5) స్వప్నకథ		1—0—0
(6) కాందిశీకుడు		1—0—0
(7) ముంటాజమహాలు		1—0—0

నూతనముగా రచింపబడి వెలువడినవి

(1) గబ్బిలము	2 వ భాగము	1—0—0
(2) ఖండకావ్యము (ఇందు జైహింద్, బోస్ వీరులు, బోస్ అంతర్ధాన గాథ వగైరా పద్యములు ఎన్నియో చేర్చబడినవి)	3 వ భాగము	1—0—0
(3) వీరాబాయి (చరిత్రాత్మకమైన నాటకము)		1—4—0
(4) తెరచాటు (సాంఘీక నాటకము)		1—4—0

వేంకట్రామ అండ్ కో., బెజవాడ

మద్రాసు	తెనాలి	బెజవాడ (బజార్)	కర్నూలు
నెల్లూరు	తాడేపల్లిగూడెం	చిత్తూరు	వరంగల్
ఒంగోలు	రాజమండ్రి	కడప	సికింద్రాబాదు
గుంటూరు	పాలకొల్లు	కంభం	

[మూల్యము రూపాయి నాల్గు అణాలు]

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA119B113
పుస్తకం పేరు	వీరాబాయి
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	NO YES
వెనుక అట్ట	YES
మొత్తం పేజీలు	99
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	BCI ,CI
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Apsan
పేజీలు విడదీసినది	Apsan
స్కాన్ చేసినది	Ruksana
పరీక్ష చేసినది	ROHITH
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good